

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1909. Andra Kammaren. N:o 36.

Tisdagen den 30 mars.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23 och den 24 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet Nylander aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning;

med förslag till lag angående ändrad lydelse af 10, 11, 12 och 13 §§ i lagen om handräckning åt utländsk domstol den 6 mars 1899 m. m.;

med förslag till lag angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

angående anslag till inköp af fastigheter, som kunna erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan, m. m.;

angående anställande af bokhållare vid Stockholms och Göteborgs hospital samt Piteå hospital och asyl;

angående påbyggnad af fälttelegrafkårens kasern å Marieberg;

angående uppförande af en kanslibyggnad vid Norrlands dragonregementes kasernetablisemang i Umeå;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt fanjunkaren vid Norrlands trängkår L. E. Blank; och

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förre fortifikationsarbetarna S. Månsson, P. Olsson och A. A. Jonsson.

Nämnda propositioner blefvo på begäran bordlagda.

Andra Kammarens Prot. 1909. N:o 36.

§ 3.

Enligt den 26 innevarande mars fattadt beslut företogs nu val af en suppleant i statsutskottet; och blef därtill utsedd herr *Lindblad* med 101 röster.

Närmast i röstetal kom herr *Johansson* i Möllstorp med 78 röster.

§ 4.

Vidare företogs likaledes enligt den 26 mars fattadt beslut val af en suppleant i särskilda utskottet n:o 1; och valdes därvid herr *Andersson* i Grimbo med 112 röster.

Närmast i röstetal kom herr *Olausson* med 55 röster.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragrafer omförmälda valen.

§ 6.

Herr statsrådet grefve *Hamilton* öfverlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag angående emissionsbanker;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 27 § i lagen den 18 september 1903 angående solidariska bankbolag; och

med förslag till lag om ändrad lydelse af 24 och 88 §§ i lagen den 18 september 1903 angående bankaktiebolag.

Jämväl dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1909 den 29 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jämlikt 71 och 73 paragraferna riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksbanken efter herrar Carl Adolf Weber och Carl Berg, hvilka voro i tur att afgå, dels ock suppleanter för fullmäktige i riksbanken; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedde till:

fullmäktige:

Herr Berg, Carl, revisionssekreterare, med 45 röster;

» Weber, Carl Adolf, bankir, med 40 röster;

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1910 försiggått:

Herr Norberg, Rudolf Emil, riksbankskamrer, med 46 röster;

Herr Tham, Volrath Henrik Sebastian, bruksägare, med 45 röster;

Herr Lamm, Herman, grosshandlare, med 44 röster.

Hans Andersson. Edv. Bohnstedt. Carl von Baumgarten.

Conrad Vahlquist.

År 1909 den 29 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jämlikt 71 och 73 paragraferna riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret efter herrar Alexis Hammarström och Otto Magnus Höglund, hvilka voro i tur att afgå, dels ock suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedde till:

fullmäktige:

Herr Hammarström, Alexis, ledamot af Riksdagens Första Kammare, med 46 röster;

Herr Höglund, Otto Magnus, fil. doktor, grosshandlare, med 46 röster;

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1910 försiggått:

Herr Santesson, Per Henrik, juris kandidat, vice häradshöfding, med 43 röster;

Herr Almqvist, Knut Fredrik Gerhard, ledamot af Riksdagens Andra Kammare, med 41 röster;

Herr greve Taube, Carl Oscar, ledamot af Riksdagens Första Kammare, med 41 röster;

sedan ordningen mellan dem af suppleanterna, hvilka erhållit lika antal röster, blifvit genom lottning bestämd.

Hans Andersson. Edv. Bohnstedt. Carl von Baumgarten.

Conrad Vahlquist.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af detta protokoll om valen underrättas för afgifvande af förslag till dels förordnanden för de valde, dels skrifvelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen, dels ock den paragraf, som därom borde i riksdagsbeslutet intagas.

§ 8.

Härpå föredroges hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskottet propositionen med förslag till lag angående husbehofsskogar inom vissa

områden samt lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 24 juli 1903 angående skyddsskogar.

Till statsutskottet remitterades propositionerna:

angående vissa med afvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker sammanhängande förhållanden;

angående åtgärder till skyddande af naturminnesmärken å kronans mark samt afsättande af vissa nationalparker;

angående indragning af de biskoparne anslagna prebendepastoraten m. m.;

angående beviljande af anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg; och

angående anordnande af sanatorievård åt vissa statstjänare.

Slutligen öfverlämnades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uteslutande tills vidare af rätten att erhålla laga skifte inom vissa områden m. m.

§ 9.

Efter föredragning härpå af de på kammarens bord liggande motionerna hänvisades herr *Meurlings* motion, n:o 223, till bevillningsutskottet, herr *Rydéns* motion, n:o 224, likaledes till bevillningsutskottet och herr *Perssons* i Stockholm motion, n:o 225, till konstitutionsutskottet.

§ 10.

Föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden n:is 76—79, bankoutskottets memorial n:o 7, samman-satta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 2 samt lagutskottets utlåtanden n:is 36—39.

§ 11.

Herr *Strömberg* aflämnade en motion, n:o 227, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande af anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.

Ifrågavarande motion bordlades på begäran.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från lagutskottet:

n:o 58, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till lag angående obligatorisk kontroll å beredda kraftfodermedel m. m.; och

från bevillningsutskottet:

n:o 59, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge, dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Edén</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 31 mars,
»	<i>Jonsson</i> i Hökhult	» 10 » » 1 april,
»	<i>Danielsson</i>	» 13 » » 1 »
»	<i>Magnusson</i> i Tumhult	» 5 » » 2 »
»	<i>Sandström</i>	» 4 » » 31 mars,
»	<i>Johansson</i> i Aflösa	» 4 » » 1 april,
»	<i>Lundell</i>	» 3 » » 1 »
»	<i>Magnusson</i> i Salstad	» 3 » » 1 »
»	<i>Fornander</i>	» 2 » » 2 »
»	<i>Sandquist</i>	» 14 » » 1 »
»	<i>Bengtsson</i> i Bjärnalt	» 3 » » 31 mars,
»	<i>Lindgren</i> i Skeg	» 11 » » 3 april,
»	<i>Räf</i>	» 3 » » 1 »
»	<i>Hagström</i>	» 14 » » 1 »
»	<i>Petersson</i> i Dänningelanda	» 7 » » 2 »
»	<i>Sjöberg</i>	» 13 » » 2 »
»	<i>Karlsson</i> i Göteborg	» 3 » » 1 »
»	<i>Karlsson</i> i Fjäl	» 12 » » 2 »
»	<i>Anderson</i> i Arvika	» 4 » » 31 mars
och	<i>Kronlund</i>	» 8 » » 1 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,5 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Torsdagen den 1 april.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidna mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena m. m. vid rikets hofrätter.

Nämnda proposition blef på begäran bordlagd.

§ 3.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* öfverlämnade härefter Kungl. Maj:ts propositioner:

angående anslag till nybyggnad för serafimerlasarettets röntgeninstitut m. m.;

angående omorganisation af högre lärarinneseminariet i Stockholm;

angående viss ändring i de villkor, som föreskrifvits för åtnjutande af aflöning å den för institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas fastställda stat;

angående personligt lönetillägg åt viss personal vid telegrafverkets linjedistrikt; och

angående pension åt materialförvaltaren vid statens järnvägsbyggnader L. A. V. Bergs änka Anna Lisa Berg, född Jonsson.

Jämväl dessa propositioner bordlades.

§ 4.

*Besvarande
af interpellation.*

Ordet lämnades härpå till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med kammarens medgif-

vande har herr Persson i Stockholm till mig riktat tvenne frågor af följande lydelse:

1) Ämnar regeringen vidtaga några åtgärder för beredande af arbete åt de arbetare, som blifvit ofrivilligt arbetslösa? samt

2) Hvilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för att genom ekonomiskt understöd lindra den nöd, som råder bland dessa arbetslösa?

Att jag först i dag kunnat besvara den framställda interpellationen, beror icke — det vill jag från början betona — på bristande intresse från regeringens sida för den här berörda frågan. Tvärtom har den behandlats med all den uppmärksamhet, dess synnerligen allvarliga beskaffenhet påkallar. Det är också för att kunna lämna kammaren såvidt möjligt uttömmande upplysningar rörande åtgöranden från det allmännas sida i anledning af arbetslösheten, som jag nödgats så länge dröja med interpellationens besvarande.

När i höstas åtskilliga tecken började tyda på, att i samband med den inträffade penningkrisen en allmän depression skulle göra sig märkbar inom näringslivet, föranstaltades omedelbart en utredning härom samt särskildt rörande frågan, huruvida och i hvad mån arbetslöshet kunde förväntas i anledning däraf uppkomma. Denna utredning, som utfördes å kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, gaf tydligt vid handen, att inom snart sagt alla områden af ekonomisk verksamhet — med undantag af jordbruket och dess binärningar samt några få andra yrken — en bestämd regress inträdte. Riktigheten af detta omdöme vitsordades också i utlåtanden, som på kommerskollegii begäran afgåfvos af ett stort antal organisationer och ledande firmor inom olika näringsgrenar. Af arbetsförmedlingsanstalternas statistik, af rapporter från fackorganisationerna samt af andra tillgängliga uppgifter framgick därjämte otvetydigt, att arbetslöshet redan på hösten i ej obetydlig utsträckning förekom och att densamma med all sannolikhet kunde beräknas blifva tämligen omfattande under vintern. Vid sådant förhållande ansåg regeringen som sin plikt att ofördröjligen söka, i hvad på den ankom, vidtaga åtgärder för att bereda arbetarne den hjälp mot arbetslösheten, som lämpligen kunde lämnas. Den 21 november mottog jag den af mig åberopade utredningen, som tillställts kammaren, och hvars innehåll jag därför kan förutsätta vara i hufvudsak bekant. Redan den 4 december utgick därefter till Kungl. Maj:ts samtliga befallningshafvande det cirkulärbref, som interpellanten i sin framställning åberopat.

Häri framhölls till en början, att enligt inhämtade upplysningar jämförelsevis stor arbetslöshet förekom i riket, men att dess omfattning icke kunde bedömas med ledning af då föreliggande uppgifter. Då det emellertid syntes angeläget, att en så vidt möjligt tillförlitlig kännedom erhöles angående arbetslöshetens verkliga omfattning jämte orsakerna därtill, fann Kungl. Maj:t lämpligt, att för detta ändamål samtidigt och under kontroll anordnades *arbetslöshetsräk-*

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

ningar inom de kommuner, där arbetslöshet i större utsträckning kunde antagas förekomma. Länsstyrelserna ålades också verka för att sådana räkningar verkligen komme till stånd den 12 januari detta år.

I anledning häraf satte sig länsstyrelserna i förbindelse med dels sina tjänstemän i orterna och dels de kommunala myndigheterna för att utröna, hvarest räkningar vore af behovet påkallade, samt för att på dessa orter förmå de kommunala myndigheterna att anordna sådana.

Då vid interpellationens framställande redan meddelats de hufvudsakliga *resultaten af arbetslöshetsräkningarna* den 12 januari, och då kammaren redan haft tillfälle taga närmare kännedom därom i kommerskollegii arbetsstatistiska »Meddelanden», vill jag här endast anföra några viktigare data.

Systematiska räkningar i enlighet med det uppgjorda programmet anordnades å orter inom rikets samtliga län, nämligen i sammanlagt 87 städer (och köpingar) med tillhopa 1,300,000 invånare samt i 149 landskommuner (och municipalsamhällen) med 700,000 invånare. Räkningarna berörde sålunda omkring 95 procent af stadsbefolkningen och 17 procent af landsbygdens befolkning. Vid räkningarna anmälde sig nära 21,000 arbetare, hvaraf endast ett fåtal kvinnor. Nästan alla voro fullt arbetsföra; icke fullt 2,000 hade vid tiden för räkningarna någon tillfällig sysselsättning.

Mot de vid räkningarna erhållna siffrorna för antalet arbetslösa har såväl i pressen som annorstädes riktats den anmärkningen, att de skulle vara alldeles för små. Jag är öfvertygad om, att denna anmärkning är riktig så till vida, att man icke lyckats förmå alla på räkningsdagen arbetslösa att anmäla sig samt att man sålunda ej lyckats fullt utröna arbetslöshetens hela omfattning. Jag vill i förbigående anmärka, att full exakthet näppeligen någonsin lär kunna ernås vid sådana undersökningar, som här äro i fråga. Hufvudanmärkningen mot räkningarna gäller emellertid, att vissa grupper af *säsongarbetare* delvis underlåtit att anmäla sig. Med afseende härå bör emellertid framhållas, att då säsongarbetarna till stor del äro arbetslösa hvarje vinter, har deras bristfälliga anmälan mindre betydelse, då ju räkningarnes viktigaste syfte varit att klargöra, i hvad mån *extra ordinär arbetslöshet* denna gång förekommit. I detta sistnämnda hänseende tror jag, att räkningarna i stort sedt gifvit någorlunda riktiga resultat. I alla händelser ha de varit af stor betydelse för de kommunala myndigheterna, när det för dem gällt att bilda sig ett omdöme öfver den extraordinära arbetslöshetens omfattning samt behovet af åtgärder i anledning af densamma.

Förutom denna praktiska uppgift att tjäna till ledning för direkta positiva mått och steg, åsyftade regeringen med arbetslöshetsräkningarna jämväl att skaffa material för ett allmänt bedömande af arbetslöshetens orsaker och frekvens inom olika åldrar, kön, yrken och landsdelar. En utredning af dessa spörsmål blir naturligtvis

också mindre gifvande, när primärmaterialet ej är fullt uttömmande, men det nu föreliggande är i alla händelser så omfattande, enhetligt och tillförlitligt, att helt visst mycket värdefulla slutsatser lära därur kunna dragas. Kungl. Maj:t har också anbefallt kommerskollegium att verkställa en närmare bearbetning af detta material, och jag har mig bekant, att kollegium på andra vägar söker införskaffa kompletterande uppgifter för den publikation i ämnet, som snart nog torde föreligga. Det är äfven vår afsikt att framgent föranstalta om systematiska statistiska observationer rörande arbetslöshetsfrågans olika sidor.

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Regeringen stannade emellertid icke vid att för frågans utredande föranstalta om arbetslöshetsräkningar, utan sökte därjämte direkt framkalla *positiva praktiska åtgärder* för att minska arbetslösheten och lindra dess skadliga verkningar. I det nysnämnda cirkulärbrevet till länsstyrelserna den 4 december lämnades i sådant syfte detaljerade föreskrifter. Det heter sålunda i cirkuläret:

»Emellertid lär säkerligen den rådande arbetslösheten i ej ringa grad vara att tillskrifva bristande kännedom om redan befintliga arbetstillfällen. Särskildt torde å många håll på landsbygden fortfarande råda brist på arbetskraft för landtbrukets behof.

Vi hafva därför velat anmana Eder *dels* att inom Edert län fästa uppmärksamheten på möjligheten för arbetslösa att genom arbetsförmedlingsanstalter erhålla arbete, *dels* ock att själf genom sådana anstalter, kommunala myndigheter, bolag och enskilda personer eller genom andra lämpliga åtgärder skaffa upplysning om tillgängliga arbetstillfällen och därom sprida underrättelse å orter inom länet med större arbetslöshet samt i synnerhet söka verka för, att arbetslösa erhålla platser på landsdygden.

Då därjämte synes antagligt, att tidpunkten nu är lämplig för landtbrukare att igångsätta företag som i tider med klen tillgång på arbetskraft fått ligga nere, hafva Vi, som emellertid låtit vidtaga förberedande åtgärder i syfte att vissa större, redan beslutade arbeten för statens räkning må så snart ske kan påbörjas, funnit godt anbefalla Eder att genom personliga hänvänelser söka väcka intresse och verka för att lämpliga arbetsföretag må komma till stånd.

Slutligen bör Ni erinra vederbörande kommunala myndigheter om angelägenheten att i största möjliga utsträckning bereda dem, som utan eget förvällande äro arbetslösa, tillfällen till arbete äfvensom påpeka, hurusom det bör ligga i vederbörande kommuners intressa att ställa medel till arbetsförmedlingsanstalters förfogande att användas såsom reselån eller bidrag till resekostnader för arbetslösa, som fått sig arbete anvisadt å annan ort»

I cirkuläret hänvisades slutligen till den af mig förut åberopade förberedande utredningen, där närmare upplysningar lämnades om de olika åtgärder, som i utlandet och hos oss tidigare vidtagits mot

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

arbetslösheten. Ett antal exemplar af denna publikation tillställdes också landshöfdingeämbetena för att af dem tillhandahållas de kommunala myndigheterna och tjäna dem till ledning vid arbetslöshetsfrågornas bedömande och utredning.

Jag vill tillägga, att jag personligen, i den mån förhållandena medgifvit, sökt göra mitt till för att de i cirkuläret den 4 december gifna anvisningarne måtte af vederbörande beaktas.

Redan när den nu relaterade anmaningen utfärdades, var regeringen besluten att förskaffa sig kännedom om, i hvad mån densamma ländt till påföljd. I sådant syfte utarbetades en skrifvelse till samtliga befallningshafvande, innehållande detaljerade frågor rörande de olika slag af åtgärder, som i cirkuläret den 4 december ifrågasatts. Skrifvelsen kunde emellertid icke expedieras, förrän så lång tid förflutit, att vederbörande myndigheter hunnit taga ställning till arbetslöshetsfrågan; den utgick därför först den 3 februari.

I anledning häraf ha nu Kungl. Maj:ts befallningshafvande afgifvit sina redogörelser. De sista äro helt nyligen inkomna till civildepartementet, och då det visat sig önskvärdt att inhämta direkta kompletterande uppgifter från vissa kommuner, har det tyvärr ej blifvit mig möjligt att förrän i dag för kammaren framlägga resultaten af denna undersökning.

Vid mottagandet af cirkuläret den 4 december hade samtliga länsstyrelser omedelbart låtit offentliggöra detsamma. I allmänhet riktades därjämte särskilda skrivelser till antingen lokalförvaltningens tjänstemän eller de kommunala myndigheterna eller ock, i åtskilliga fall, till bådadera.

I enlighet med cirkulärets anvisningar hafva länsstyrelserna vidare särskildt vänt sig till bolag och enskilda personer för att skaffa upplysning om tillgängliga arbetstillfällen och i synnerhet sökt verka för, att lämpliga arbetsföretag på landsbygden måtte komma till stånd, där de arbetslösa kunde beredas platser. Dessa värdanden synas i allmänhet ej hafva medfört synnerligen betydande direkta påföljder, i det att flertalet arbetsgifvare inom industrien meddelat, att de på grund af de försämrade konjunkturerna endast med svårighet kunde bereda arbete åt sin vanliga arbetarestam. Endast undantagsvis hafva Kungl. Maj:ts befallningshafvande kunnat anföra mera betydande åtgärder af enskilda, och har det då företrädesvis varit skogsarbeten, som kunnat under vintern erbjudas de arbetslöse. Af större betydelse torde emellertid vara, att man, i anledning af myndigheternas framställningar, vid de olika arbetsplatserna lagt sig särskildt vinn om att endast i verkligt nödfall afskeda arbetare. Från en mängd smärre kommuner har man också rapporterat, att särskilda åtgärder från det allmännas sida icke behöft ifrågakomma, enär de vid räkningarne eller annorlunda anmälda arbetslösa kunnat genom kommunalnämndens eller fattigvårdens försorg beredas arbete hos enskilda arbetsgifvare.

Endast i ringa mån synas landtbrukarna hafva varit i tillfälle att begagna det uppkomna öfverflödet på arbetskraft för sådana större röjnings-, torrläggnings-, diknings- och dylika företag, som förut af brist på arbetare ej kunnat igångsättas. Särskildt den senare delen af vintern har nämligen varit så hård, att dylika arbeten icke utan afsevärdt förhöjda kostnader kunnat bedrivas. Emellertid meddelas från flera län, att ökad intresse för sjösänkings-, utdiknings- och mossodlingsföretag mångenstädes yppats och föranledt länsstyrelserna att söka så vidt möjligt påskynda utarbetandet och fastställandet af kartor och arbetsplaner, beviljandet af statsbidrag o. s. v.

Med styrka har emellertid från nästan alla län betonats det märkliga faktum, att jordbruket ingalunda förmärkt någon ökad tillgång på arbetskraft. Endast i de trakter, där den offentliga arbetsförmedlingen ordnats med särskild hänsyn till landsbygdens behof eller i öfrigt blifvit känd och anlitad af landtbrukarne, kan man påvisa en mera betydande återgång från städerna. I öfrigt klagas allmänt öfver att arbetskraft saknas för landtmannanäringarnes behöriga skötsel, oaktadt i närliggande industrisambällen skaror af grofarbetare bevisligen gå sysslolösa. Här är icke tillfälle att närmare ingå på frågan om orsakerna till flykten från landet och till arbetarens motvilja mot att dit återvända, äfven när stads- och industrilifvet icke längre kan gifva dem arbete och bröd. En sak bör dock här konstateras, det är arbetarens utpräglade afvoghet mot att ta befattning med någon annan sysselsättning än sitt särskilda fack. Specialisering är ju nödvändig; hvar och en gör ju bäst nytta på den plats, för hvilken man har särskild utbildning. Och obestridligt är, att många arbetare, som utöfva *finare* yrken, icke utan risk för sin yrkesskicklighet kunna för någon tid taga tillfälliga grofarbeten. Det är också gifvet, att ett ovant arbete kostar mera möda än det, hvari man utbildats. Men i stort sedt bör man väl ändå kunna säga, att hvarje frisk och kraftig yngre arbetare bör kunna, i brist på annat arbete, ta itu med flertalet grof- och utearbeten, som förekomma inom landtbruket. Så sker dock ej i praktiken, utan landtmannanäringarne ha öfverallt i landet äfven nu att kämpa med en brist på arbetskraft, som väsentligen förhindrar odlings och landtkulturens framåtskridande.

Äfven från flera städer, där kommunerna anordnat arbeten, har man konstaterat, att de arbetslösa icke velat mottaga sådant arbete som t. ex. makadamslagning. Visserligen kunna de, på grund af sin ovana vid sådant arbete, i allmänhet icke nå den inom det egna yrket vanliga dagsinkomsten, men det borde dock ligga i deras eget intresse att själfva förtjäna en reducerad inkomst hellre än att gå utan arbete och aflöning.

Öfver hufvud märker man inom arbetarelägret en allmän tendens att skarpt afgränsa de olika yrkena i nästan skrämmässig afskildhet, som hotar näringslifvets smidiga anpassning efter de växlande konjunkturerna. I samband härmed står en yrkesstolthet, som med ett

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

visst förakt ser ned på andra, särskildt landtmannanäringarne, såsom mindre hedersamma. Jag tror det vore lyckligt, om vi här i landet kunde vänja oss vid att visserligen skatta vårt eget yrke högt, men icke därför förakta andras. Otvifvelaktigt är det i icke ringa mån en viss uppfattning om landtarbetet såsom mindre fint, som bidrager till våra arbetares motvilja mot att stanna kvar vid eller att återvända till detsamma, en helt och hållet felaktig uppfattning, som är så mycket mer beklaglig, som jordbruksarbetet dock är och förblir den oundgängliga grundvalen för hela vårt näringslif.

Det bör i detta sammanhang äfven erinras därom, att landt- arbetareorganisationerna genom den systematiska strid mot tjänstehjonsförhållandet, de börjat upptaga, i viss mån bidraga till att öka sina medlemmars arbetslöshetsrisk. Jag är visst icke någon beundrare af tjänstehjonsstadgan i dess nuvarande skick — som bekant är dess revision öfverlämnad till aftalskommittén — men man måste rättvisligen erkänna, att tjänstehjonsförhållandet för arbetstagarne innebär trygghet mot arbetslöshet, medan denna fara under vintrarna hotar de landsarbetare, som endast taga arbete som dagelönare.

Om jag ansett mig böra rikta dessa anmärkningar mot vissa sträfvanden, som i viss mån torde bidragit att förvärra arbetarnas ställning under den nu rådande krisen, så vill jag å andra sidan konstatera den beundransvärda sammanhållning och offervillighet, med hvilken de sökt bringa sina arbetslösa kamrater hjälp. Det är också endast en gärd af rättvisa, när man erkänner, att arbetarnes egen understödsverksamhet i väsentlig mån bidragit till att arbetslöshetens menliga verkningar ännu icke så skarpt framträdt. Å andra sidan torde denna understödsverksamhet i någon mån förklara de arbetslösas stundom visade obenägenhet att åtaga sig visst slag af arbete.

Såsom var att vänta, har regeringens uppfordran till arbetslöshetens bekämpande hos de *kommunala myndigheterna* rönt mest beaktande. På sina ställen hade man redan tidigare förberedt åtgärder, men i allmänhet synes regeringens initiativ hafva varit uppslagsgifvande. Af de inkomna uppgifterna framgår nu, att särskilda extra arbeten, i direkt syfte att bereda arbetslösa sysselsättning genom kommunens försorg, anordnats i 45 städer och 14 landskommuner. I samtliga dessa städer utom 1 och i 12 af de 14 landskommunerna hade arbetslöshetsräkningar anställt den 12 januari och gifvit till resultat sammanlagdt 12,600 arbetslösa i städerna och 1,300 i landskommunerna, representerande ej mindre än 91 % af samtliga vid räkningarna anmälda arbetslösa i städer, men endast 19 % i landskommunerna.

De vanligast förekommande extra arbetena hafva i städerna varit: jordschaktning, bergsprängning och planering för gaturegleringar, vattenlednings-, kloak-, kaj- och järnvägsbyggnader; vidare strömmrensning, muddring samt skogsafverkning. För landsbygden angifvas vanligen vägbyggnads- och väglagningsarbeten samt röjning,

dikning och skogsafverkning. I allmänhet har man därjämte både i lands- och stadskommuner som nödfallsutväg anlitat makadamslagning.

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

För *arbetares antagande* vid de ifrågakommande arbetena synes nästan öfverallt ha satts som villkor, att de skola vara mantals-skrifna inom kommunen. Vidare lämnas i allmänhet företräde för familjeförsörjare samt för de arbetare, som anmält sig vid arbetslöshetsrökningarna. Hänsyn tages i vissa fall äfven till arbetslöshetstidens längd o. s. v.

Vid de anordnade arbetena har *arbetstiden* i regel varit den under vintern för samma arbeten vanliga. Från vissa orter meddelas emellertid, att arbetstiden något begränsats.

Afslöningen är i allmänhet beroende af arbetenas art, så att egentligt yrkesarbete betalts enligt gällande priser, men däremot någon sänkning vidtagits för rena grofarbeten. Från två kommuner meddelas emellertid, att ersättningen för makadamslagning för ovana arbetare höjts öfver den vanliga för att sätta dem i stånd att er-hålla en rimlig inkomst.

För 31 af de 44 städerna samt 10 af de 12 landskommunerna har uppgift kunnat erhållas om *antalet* vid de extra arbetena *anställda arbetare*, nämligen 3,410 för städerna och 520 för landskommunerna eller tillsammans 3,930. För betäckande af *kostnaderna* bade i 34 städer anvisats 1,335,000 kr. samt i 11 landskommuner 156,000 kr. eller sammanlagdt 1,491,000 kr. De kommuner, för hvilka uppgifter om anslag och anställda arbetare icke föreligga, äro i allmänhet af mindre betydelse, men man kan dock med visshet förutsätta, att, därest fullständiga upplysningar kunnat åvägbringas, antalet arbetare skulle uppgå till mer än 4,000 och anslagen väsentligt öfverstiga 1 1/2 million. Observeras bör emellertid, att vidberäkandet af anslagens storlek här medtagits endast de belopp, som *direkt* anvisats till arbetslöshetens bekämpande. Däremot har afseende ej fästs vid uppgifter om, att för vissa slag af arbeten anslagen med så och så mycket öfverstiga föregående års, äfven om anslagsökningen sannolikt stått i samband med arbetslöshetens framträdande. Sådana anslagsförhöjningar uppgå i vissa fall till afsevärda belopp, såsom t. ex. för Göteborg 150,000 kr. o. s. v.

Länsstyrelsernas redogörelser lämna äfven upplysningar om *diverse andra åtgärder*, som af de olika kommunerna vidtagits för att mildra arbetslöshetens skadliga verkningar. I allmänhet har man naturligtvis sökt sätta fattigvården i stånd att möta de ökade anspråk, som på den kunna ställas. Men därjämte har man i anslutning till de i cirkuläret den 4 december gifna anvisningarne här och hvar gjort försök med särskilda mått och steg. Från 4 städer och 1 landskommun meddelas uppgifter om anslag för *folkköksanordningar*, i 5 städer och 1 landskommun äro särskilda belopp anvisade för inköp och utdelning af *matpoletter*; 9 stads- och 1 landskommun uppgifvas hafva med allmänna medel anordnat *barnbespisning*. De

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

båda sistberörda understödsformerna synas emellertid förekomma äfven på många andra orter, om ock där omkostnaderna bestridas genom enskildt initiativ.

Tilläggas må slutligen, att den *offentliga arbetsförmedlingens* nytta klart framträd under dessa dagar och ökat intresset för sådana anordningar. I några kommuner uppgifvas kommittéer vara tillsatta för platsförmedling; i några andra hafva provisoriska anstalter för samma ändamål upprättats. I 4 städer hafva särskilda medel anvisats för att genom beviljandet af *reselån* underlätta arbetares återflyttning till landtarbetet.

Det må i detta sammanhang konstateras, att den offentliga arbetsförmedlingen väl motsvarat det förtroende, statsmakterna visat genom att skänka densamma sitt stöd. Till följd af dess snabba framåtgående komma de hittills för ändamålet anvisade medlen ej att för framtiden blifva tillräckliga, men jag är öfvertygad, att Riksdagen skall befinnas villig att, när så påfordras, lämna de ökade anslag, som kunna befinnas nödiga för rörelsens fortgående utveckling.

Af hvad jag nu anfört torde framgå, att genom kommuners och enskildas försorg ganska betydande praktiska åtgärder vidtagits i anledning af arbetslösheten samt att regeringens ingripande därvid varit af stor betydelse. Och dock torde den principiella effekten nu och för framtiden vara af än större vikt. Genom den publice-rade utredningen i frågan, genom arbetslöshetsräkningarne och genom sina båda cirkulärskrifvelser har regeringen sökt betona sin uppfattning, att den oförskyllda arbetslösheten, särskildt när den uppträder i större skala, är af så allvarlig innebörd, att samhällets organ böra ägna densamma sin synnerliga uppmärksamhet. Det synes mig ock, som om man skulle kunna våga det påståendet, att denna regeringens hållning bidragit till att hos myndigheter och enskilda framkalla större förståelse och rättvisare bedömande af arbetslösheten, lifligare medkänsla för dess offer samt ökad villighet inom alla läger att med gemensamma krafter bringa hjälp åt de nödlidande.

Glädjande nog kan man också i dessa dagar konstatera, huru-som de för alla samhällslager tryckande konjunkturerna medfört en klarare insikt om det ekonomiska sammanhanget inom samhället.

Den enskilda ofervilligheten har inom alla samhällsklasser trots de tryckta tiderna gifvit sig tillkänna på många sätt. Mest anmärkningsvärdt och glädjande är likväl, att arbetsgifvare och arbetare synbarligen bemöda sig att visa försonlighet och tillmötesgående i de fackliga tvisterna, på det att icke sådana må göra arbetslösheten större, än hvad det ekonomiska läget nödvändiggör. Det vore en god behållning af denna pröfningens tid, om dess lärdomar kunde skänka mera varaktigt lugn, än som hittills utmärkt vår arbetsmarknad.

Staten har själfallet i sin egenskap af arbetsgifvare tillämpat de principer, som regeringen i sina skrifvelser förordat. Så långt förhållandena medgifvit, har man vid statens olika arbetsplatser sökt

undvika de reduceringar af arbetsstyrkan, som om vintrarna äro vanliga eller eljes bort ske af ekonomiska skäl. Staten har emellertid icke stannat härvid. Regeringen har sålunda hos detta års Riksdag begärt betydande anslag dels till fortsättande af förut beslutade arbeten och dels till påbörjande af nya, delvis mycket omfattande anläggningar. Äfven andra åtgärder hafva vidtagits. Sålunda ha genom domänstyrelsen anvisats medel för att genom skogsafverkningar och väganläggningar bereda arbetsförtjänst i de mest hemsökta reviren i Västerbotten och Norrbotten. Jag vill här erinra, att statens möjligheter till anordnande af direkta arbetstillfällen äro jämförelsevis begränsade och i allt väsentligt beroende af Riksdagens medverkan. Med denna begränsning och i den mån det varit möjligt har regeringen slutligen sökt tillse, att materiel och förbrukningsartiklar, som erfordras för statens behof, blifva tillverkade inom landet.

Interpellanten synes emellertid hafva tänkt sig, att staten också skulle genom direkt *understödsverksamhet* lindra nöden. Härtill vill jag anmärka, att på grund af nu gällande fattigvårdslagstiftning en sådan understödsverksamhet är en kommunens, icke en statens angelägenhet. Stadgandet i § 13 mom. 3 af 1871 års förordning om fattigvården pekar också hän på lämpligheten af att från fattigvårdssamhällets sida vidtaga särskilda åtgärder just under sådana omständigheter som de af interpellanten afsedda. Det heter sålunda: »Skulle till följd af missväxt eller annan allmänna olycka sådan inskränkning i eljes vanliga tillfällen till erhållande af arbetsförtjänst äga rum, att arbetsföra personer utan eget förvållande äfven tyra nöd, må fattigvårdsstyrelsen äga att hemställa till fattigvårdssamhället om vidtagande af de åtgärder, hvilka däraf må föranledas.»

Med hänsyn till gällande lagstiftning i fråga om samhällets skyldigheter i fattigvårdshänseende bör därför staten enligt min mening icke annat än under alldeles extraordinära förhållanden inlåta sig på någon understödsverksamhet af hithörande slag. Och att sådana förhållanden ej för närvarande föreligga, det synes mig oförtydbart hafva framgått af de verkställda undersökningarna.

För att förebygga missförstånd vill jag emellertid uttryckligen betona, att jag härmed ej velat häfda fattigunderstödet såsom den lämpligaste formen för hjälp åt de arbetslösa, och detta så mycket mindre som åberopade stadgandet i fattigvårdsförordningen icke torde i främsta rummet ha afseende å fattigunderstöd, utan på angelägenheten att skapa arbetstillfällen. Jag vill endast bestämdt häfda, att detta område af samhällets understödsverksamhet för närvarande ostridigt tillkommer kommunerna.

Om sålunda enligt min mening staten icke bör utan tvingande nödvändighet träda emellan såsom direkt understödjande, hyser jag å andra sidan ingalunda den åsikt, att regeringen skall med likgiltighet åse de företeelser, hvarom här är fråga. Tvärtom är jag

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

genomträngd af känslan af regeringens ansvar i fråga om arbetslöshetsproblemet. Regeringen har också, såsom jag förut omnämnt, delat denna min uppfattning, sökt väcka de närmast ansvariges särskilda uppmärksamhet på frågan och gifva ledning för lämpliga åtgärders vidtagande. Regeringen skall också allt framgent med uppmärksamhet och intresse följa denna fråga. Skulle det visa sig, att arbetslösheten kommer att taga sådan omfattning, att kommunernas åtgöranden ej kunna anses tillräckliga, skall regeringen icke underlåta att taga i öfvervägande, huruvida särskilda åtgärder i det af interpellanten angifna syfte må vara af omständigheterna ovillkorligen påkallade.

Vidare anförde:

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för hans nu aflämnade svar på interpellationen, hvilken ju framställdes för ett par månader sedan, och hvilket svar belt visst af många tusen, som oförskyldt nödgas gå arbetslösa, varit väntadt med spändt intresse och rätt stora förhoppningar. Men jag fruktar dock, att dessa förhoppningar ej blifvit i den mån, som önskligt varit, tillfredställda med de utredningar om hvad som åtgjorts, hvilka herr civilministern i sitt svar meddelat, eller i öfrigt med hvad svaret mot slutet innehöll.

I svaret betonas ju — hvad som allmänt var känt — huru som arbetslösheten tagit större omfattning i år än vid något föregående tillfälle och hurusom regeringen intresserat sig för denna arbetslöshet genom att redan förra året, som det nämndes, söka göra undersökningar om, i hvilken mån och i hvilken utsträckning arbetslöshet förekom. Helt visst är det sant, att man är skyldig regeringen erkänsla för de åtgärder, den företagit i rent principiellt syfte, d. v. s. att den anställt arbetslöshetsräkning för att därigenom erkänna, att staten och samhället i allmänhet icke kunna stå likgiltiga vid det tillfället, då stora mängder af arbetare tack vare den oordnade produktionen blifvit utan arbete. Men det är ej tillräckligt med att i princip erkänna, att något behöfver göras, utan det är naturligtvis minst lika nödvändigt, för att icke säga ändå nödvändigare, att man också ser till, att sådana åtgärder vidtagas, att den *genom arbetslösheten uppståndna nöden verkligen på effektivt sätt afhjälpes*.

Af det svar, vi hade nöjet höra, framgick ju, att en del af de åtgärder, regeringen fäst uppmärksamheten på, icke ledt till något nämnvärt resultat. Detta var nämligen fallet i fråga om uppmaningen till de privata arbetsgifvarne att söka bereda arbetslösa arbete eller i hvar fall ej afskeda större antal, än förut varit afskedadt. Herr civilministern erkänner ju, att enligt de upplysningar, som ingått, denna hänvändelse stannat vid blotta önskemålet utan

att leda till någon praktisk effekt. Vidare konstaterar han, att landtbruket endast i ringa mån kunnat tillgodogöra sig den arbetskraft, som blifvit ledig. Orsakerna därtill angäfvos äfven, och jag skall något längre fram beröra dem. Hvad som däremot ledt till mera resultat var hänvändelsen till kommunerna om att vidtaga åtgärder, i det att sammanlagdt 44 städer och 14 landskommuner igångsatt vissa arbeten för ett belopp, gående upp till, om jag ej misstager mig, c:a 1½ miljon kronor. Taga vi nu i betraktande, i hur stor utsträckning dessa anslag till arbete redan kunnat användas, och i hvilken mån de varit tillräckliga för att afhjälpa den nöd, som rådt genom arbetsbristen, finna vi, att de äro *alldeles otillräckliga*. Ty jag skall be att få betona, att arbetslöshetsräkningen gaf till resultat, att närmare 21,000 arbetslösa anmälde sig. Allmänt var man i pressorgan af olika färg öfverens om, att det näppeligen var stort mer än 50 % af de arbetslösa, som deltog i denna arbetslöshetsräkning på de platser, där sådan anordnades, och på de platser, där ingen arbetslöshetsräkning anordnades, vet man gifvetvis ej, hur stor arbetslösheten var, men att den var till finnandes är dock ett faktum, som näppeligen kan bestridas.

Vidare framgick af denna arbetslöshetsräkning, att dessa 20,000 arbetare varit arbetslösa i genomsnitt mellan c:a 60 och 70 dagar hvardera. Följaktligen uppgingo de arbetslösa dagarne redan den 11 januari till samma antal som det antal kronor, hvilket sedermera af kommunerna anslagits till arbetslöshetens afhjälpande, d. v. s. till cirka 1½ miljon. Härvid är dock att märka, att denna siffra gäller blott de arbetslösa, som anmälde sig, men man har anledning misstänka, att arbetslöshetsdagarne för dem, som icke anmält sig, uppgingo till en nära nog lika hög siffra. Under förutsättning således, att dessa af kommunerna anslagna 1½ miljon kronor kommit till användning, hade de dock för hvarje anmäld arbetslös arbetare icke räckt till mer än 1 krona om dagen under den tid, som *föregick arbetslöshetsräkningen*. Efter arbetslöshetsräkningen har ju arbetslösheten i stället för att förminskas blifvit större, och det är, som bekant, öfver 2½ månader, sedan denna arbetslöshetsräkning företogs. Alltså har det sedan dess förflutit ytterligare c:a 70 arbetsdagar, hvarunder dessa arbetare nödgats gå arbetslösa. Jag framdrager dessa siffror för att bevisa, hur otillräckliga dessa kommunala anslag varit, äfven om de kunnat användas i hela den utsträckning, som varit afsedd. Nu är det ju ett allmänt erkändt faktum, att så ej kunnat ske, i det att visserligen beslut fattats om beviljandet af anslag, men dessa anslag ha *icke kunnat komma till användning*. För öfrigt kan en del af dessa anslag icke i sin helhet komma till användning i form af arbetslön, ity att de äro afsedda för vissa slag af arbete, i hvilka ingå ej blott arbetslön, utan äfven arbetsmaterial m. m.

Af denna summa, 1½ miljon kronor, har betecknande nog — och jag skulle vilja understryka detta såsom berömmande för Stock-

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

holms stadsfullmäktige — ungefär hälften anslagits här i Stockholm. Hvad detta ledt till, i hvilken utsträckning de arbetslöse af detta anslag erhållit arbete, framgår af de siffror, jag här skall framdraga rörande dem, som erhållit arbete under de månader, som förflutit, sedan anslaget beviljades. Det beslöts nämligen, att de arbetare, som skulle hafva sysselsättning vid de arbeten, som med dessa anslag skulle bekostas, skulle tagas genom Stockholms stads arbetsförmedling; och Stockholms stads arbetsförmedling har till stadens arbeten anskaffat sammanlagdt 186 arbetare, nämligen jordbruksarbetare 62, byggnads- och stenarbetare 40, cementarbetare 5, timmermän 3 samt öfriga arbetare 76. Arbetslöshetsräkningen här i Stockholm gaf till resultat, att c:a 3,000 arbetare anmälde sig, och det var helt visst lika många, som icke anmälde sig. Det af Stockholms stad beviljade anslaget uppgick som sagdt till nästan halfva det belopp, som beviljats af alla kommunerna tillsammans, och effekten har blifvit, att 186 arbetare fått dagspenning. Att antalet ej kunnat blifva större är, såsom enhvar förstår, beroende därpå, att kommunerna endast i mycket ringa grad äro skickade att möta en sådan påkommande arbetslöshet, som dåliga tider, kristider, verkligen medföra; och innan man dragit försorg om, att dessa kommuner inrättat sig på ett sådant sätt, att de ha möjlighet att anpassa sig efter dessa förhållanden, blifva de anslag, som vid skilda tillfällen kunna beslutas, knappast ens palliativ. Det är enligt min mening nödvändigt, att kommunerna anbefallas att genom kommittéer, som ha till speciell uppgift att följa med arbetsförhållandena och det ekonomiska läget, utreda och noga vaka öfver, att den kommunala verksamheten ordnas så, att vid kristider, när de privata arbetsgifvarna utan hänsyn kasta ut sitt folk, kommunerna kunna sysselsätta dem. Sådant har varit föreslaget mer än en gång, och sådant tillämpas i andra länder. Emellertid ha dessa förslag ej ledt till något resultat. Det hade varit önskligt, om det nu tagits så pass kraftiga initiativ från första statsmaktens sida, att något resultat uppnåts.

En annan sak är, att staten gifvetvis ej kan, trots att man åberopar fattigvårdslagstiftningen m. m., undandra sig den plikt, den har till medborgare, som oförskyldt drabbas af arbetslöshet; och det förefaller mig, att staten ej har annat att göra än att gå precis samma väg, som i detta fall rekommenderas åt kommunerna.

Det förekom i svaret på interpellationen en passus, som är rätt betecknande och som i viss mån, enligt hvad jag kan förstå, syftar hän på förhållanden, som, efter det att denna interpellation framställdes, inträffat på den arbetsmarknad, hvaröfver staten förfogar. Med anledning af denna passus och äfven med anledning däraf att undertecknad redan innan jag var något som helst känd här i kammarerna af herr civilministern placerades på de anklagades bänk, finner jag mig föranlåten att något närmare beröra just denna passus, den nämligen, att arbetslösheten tydligen ledt till att arbetarna blifvit villigare att göra upp de tvister, som förelågo om arbetslön m. m.,

och att de blifvit mera försiktiga i fråga om sin lönepolitik. Orden föllo sig kanske ej precis så — jag har ej sett svaret på förhand — men meningen var denna.

Jag påminner då om hvad som förekom den 3 februari i år, den dag då interpellationen framställdes. Herr civilministern förklarade då, att jag skulle sättas på de anklagades bänk, därför att jag vore en bidragande orsak till att striderna vid statens järnvägsbyggnader icke kunde biläggas. Det fäste jag mig emellertid icke vid. Jag framhöll i stället, att arbetarna voro villiga att göra upp, bara det skedde på rimliga villkor; och denna uppgörelse har sedan träffats — enligt min mening på rimliga villkor — i det att järnvägsstyrelsen klokt nog gått ifrån sin omöjliga ståndpunkt i fråga om träffande af kollektiva uppgörelser med sina arbetare, medgifvit minimilönens höjning med icke mindre än 10 öre per timme — en ganska stor förhöjning, som man finner — samt fattat beslut om garanterad minimitimlön vid ackordsarbete. Man har sedan i pressen klandrat järnvägsstyrelsen för detta; och herr civilministern har visst också fått sin anpart med af detta klander. Jag har rakt ingen orsak att försvara järnvägsstyrelsen; men det får jag dock säga, att den uppgörelsen är en bland de bättre, som järnvägsstyrelsen träffat. Den uppgörelsen har järnvägsstyrelsen enligt min mening all heder af och staten all nytta af; ty det var rent af nödvändigt att ordna saken på detta sätt, om öfver hufvud taget en uppgörelse skulle komma till stånd. Man frågar blott: Hvarför träffade icke järnvägsstyrelsen en sådan uppgörelse långt förut?

Jag ber om ursäkt för denna lilla afvikelse, men den har icke gjorts utan sitt syfte. Ty hvad har allt detta lett till? Herr civilministern betonade, att det ställts arbete i gång från statens sida, och att förberedelserna för andra statens arbeten påskyndats. Man var gifvetvis glad i järnvägsstyrelsen, när öfverenskommelsen träffats med arbetarne vid statens järnvägsbyggnader; men den har gifvit ett mycket dåligt resultat i fråga om att bereda ökad sysselsättning åt arbetare under nu rådande arbetslöshetsperiod. Under den tid striden pågick, larmades det våldsamt från Morjärv—Lappträsk af en kapten, som var kommunalordförande däruppe, och han sade: »Här gå tusentals arbetare och vilja hafva arbete för 28 öre i timmen, men de våga icke taga det för dessa förfärliga socialister!» Uppgörelsen träffades för en månad sedan; men ännu hafva så godt som inga arbetare fått anställning vid denna järnvägsbyggnad, trots det att dessa socialister icke önska något hellre än att få arbete. Blott ett 30-tal arbetares anställande var hvad uppgörelsen ledde till på den platsen. Detta förklarar emellertid tydligt och klart för enhver, hvad som låg i det talet, att det icke kunde bli något arbete, därför att de organiserade arbetarna ställde sig hindrande i vägen. Vid inlandsbanan är det på samma sätt. Där är arbete hitintills beredt blott för ett mycket ringa fåtal, där gå fortfarande öfver 100 organiserade arbetare utan sysselsättning; och då det står i upp-

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

görelsen, att dessa i striden indragna arbetare skola intagas först, före andra, så drager jag däraf den slutsatsen, att icke heller några andra fått arbete. Under sådana förhållanden, och då det här gäller arbeten, som redan äro satta i gång och i fråga om hvilka icke några som helst hinder förefinnas för att de skulle kunna sysselsätta massor af arbetare, kan jag icke anse, att, sedan uppgörelsen träffats, man gjort hvad som kunnat göras för att bereda arbete åt de arbetslösa. För att vara fullt tydlig vill jag säga, att jag icke anklagar speciellt herr civilministern för detta; ty detta är ju förhållanden, med hvilka andra närmast hafva att skaffa. Men jag tror, att en anmaning från herr civilministern i detta fall skulle kunna leda till att, sedan uppgörelse nu träffats däruppe, man skyndade på med att få arbetena i gång för att därigenom i någon mån lindra arbetslösheten.

Det nämndes vidare, att arbetsgifvarna icke tagit ad notam de uppmaningar herr civilministern låtit rikta till dem. Nej, det hafva de icke gjort, och det komma de icke heller att göra; ty uppmaningar från regeringen till privata arbetsgifvare blifva i allmänhet endast platoniska önskingar, som icke leda till något som helst resultat. I stället har den ene arbetsgifvaren efter den andre afskedat den ena gruppen arbetare efter den andra. Senast i dag står det i tidningarna, att Ryllshyttans zink- och blygrufvor samt Garpenbergs grufvor uppsagt arbetare att sluta inom åtta dagar. Arbetarnas antal är omkring 300; och med inberäkning af familjemedlemmar blir det ett tusental personer, som sålunda blifva utan arbetslön, följaktligen utan bröd. Sådana notiser förekomma i pressen nästan för hvarje dag, så att nog kan man säga, att arbetsgifvarna icke taga någon hänsyn till regeringens framställningar; och det har ju äfven erkänts.

Hvad vidare beträffar den omständigheten, att industriarbetarna icke i större utsträckning gå till landtbruket, så är orsaken därtill gifvetvis, dels att de äro ovana vid detta arbete, och dels de villkor, som landtarbetsgifvarna uppställa för antagande af arbetare. Det är sannerligen upprörande att se, burusom man nere i Skåne nu om dagarna är i full fart med importering af galiziska arbetare. Det uppgifves, att där skall importeras ej mindre än 1,200 dylika galizier, stackars proletärer med små anspråk på lifvet, som komma hit utsvultna, samtidigt som bevisligen många tusen svenska arbetare gå utan sysselsättning. »Men», förklara dessa arbetsgifvare i Skåne, »vi försöka att få svenska arbetare; men vi kunna icke få några.» Ja, hvarför? Jo, därför att arbetsgifvarna funnit tillfället synnerligen lägligt att sänka daglönen till och med under den låga lön, som gällde förut, nämligen från kr. 3 och 2.70 ned till kr. 2.50 och 2.25; och icke nog härmed, utan de vilja därtill för en längre tid binda dessa arbetare genom kontrakt och få dem in under tjänstehjonsstadgan, som här återopades af herr civilministern. Men hur ställer sig detta för arbetarna i realiteten? Jo, här går en arbetare

utan sysselsättning månad efter månad, vintern öfver. Han blir alldeles utfattig, ty han måste låta allt det lilla, som han har, gå; och sedan måste han sätta sig i skuld för resten. Så bjudes honom kr. 2,²⁵ om dagen, men med det villkoret att han skall binda sig genom kontrakt och ställas under tjänstehjonsstadgan för flera månader framåt, d. v. s. sommarmånaderna ända till dess att vintermånaderna och arbetslösheten åter inträda. Då blir han fri och — åter arbetslös. Han ser sig icke god att reda sig på denna lön af kr. 2,²⁵ per dag, och han finner, att det är alldeles omöjligt för honom att binda sig så, att han icke kan taga en krona mer om dagen, när sådant längre fram bjudes. Alltså kan han icke antaga platsen. Det finnes nog arbetare, som vilja ut på landet, men det måste gifvetvis för dem uppställas sådana villkor, att de kunna reda sig på dem.

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Vi se sålunda, att det fortfarande går lika stora massor arbetare utan sysselsättning, ofrivilligt utan sysselsättning, och utan bröd; och de åtgärder, som vidtagits, hafva ledt till mycket minimala resultat, då staten för sitt vidkommande anser, att den icke bör göra någonting, eller åtminstone att den icke bör lämna något pekuniärt understöd. Men i så fall handlar *icke* svenska staten i öfverenskommelse med andra länder och stater, hvilket framgår af den promemoria, som utarbetades på regeringens order i början af arbetslöshetstiden. Af denna promemoria framgår bl. a., att exempelvis danska folketinget förra vintern anslog icke mindre än 4,000,000 kronor för arbetsbristens afhjälpande. Där framgår vidare, att i England har premierministern föreslagit vissa åtgärder från statens sida och att man för ändamålet i fråga anslagit synnerligen stora belopp; i redogörelsen nämnes en del siffror i detta hänseende. Så t. ex. hade under förra vintern, d. v. s. för vintern 1907—1908, anslagits ett belopp, uppgående till icke mindre än 75,600,000 kr. Hur kan det då vara möjligt, att icke svenska staten skulle ha skyldighet att inslå på precis samma väg? Det förstår jag icke. Jag anser för mitt vidkommande, att *staten har skyldighet och plikt i detta hänseende*, en skyldighet, som åsidosättes genom att man blott hänvisar till den kommunala fattigvården. Genom att gå till fattigvården tappar man bort medborgarrätten; det är ett förnedrande understöd, detta, som skadar medborgarna, och det är förvånansvärdt, att man kan rekommendera detta, äfven om man, såsom herr civilministern sade sig vilja göra, på visst sätt tager afstånd ifrån det.

Att arbetarna ha försökt göra hvad de kunnat själfva, det erkändes af herr civilministern. De fackförbund, som haft understöds-kassor, ha ej sparat på dessa, och på alla andra sätt har man sökt göra hvad göras kunnat. Det är bara beklagligt, att man från myndigheternas sida lagt hinder i vägen för arbetarna, när de velat göra någonting. Här i Stockholm t. ex. bildades en de arbetslöses förening, och den ville söka rikta allmänhetens uppmärksamhet på den nöd, som visserligen ej syntes — därför att de, som inneha en

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

bättre ställning, sällan gå till utkanterna af samhällena, där de fattiga bo — men som dock faktiskt finnes. Nåväl, mina herrar, föreningen ville demonstrera nöden och inlade en ansökan därom, men denna afslogs. Det föreslogs af arbetarekommunens styrelse, att de skulle få samlas på samma plats som Roskilde-demonstranterna, men det afslogs af öfverståthållareämbetet under motivering, att det skulle hindra trafiken. — Det försiggår hvarje dag en annan demonstration här i Stockholm: vaktparaden, hvilken med klingande spel demonstrerar den inrättning, som kostar oss 80,000,000 kronor om året; den har rätt att gå, enligt gammal häfd och sed, men hungerparaden, den får ej visa sig, ty den är kantänka hindrande för trafiken i den här staden. Afslaget öfverklagades hos regeringen; öfverståthållareämbetet yttrade då, att denna demonstration skulle, så som dess anordnande tilltänkts, hindra trafiken, och att något förslag om demonstrationens anordnande på några *andra* gator icke förelåg. Hvad menar öfverståthållareämbetet med det? Skulle öfverståthållareämbetet icke kunnat anvisa en annan gata bara därför att det icke *direkt* begärts? Förut har det minsann alltid gått att anvisa en annan gata, om man begärt att få använda någon, som öfverståthållareämbetet och polisen icke ansett vara lämplig. Nej, saken var nog den, att de arbetslösa icke fingo anordna något tåg för att demonstrera sin nöd.

Och vidare: vi lade in en ansökan om en tombola, något, som ju har anordnats för »Hem och härd», för idrotten m. m. I dag voro vi uppe i öfverståthållareämbetet och hörde efter. Afslag naturligtvis. —

En prästman här i staden, känd för sin stora hjälpsamhet, när det gäller att taga hand om de fattigaste, hade äfven gjort en liknande framställning och skildrade nöden i synnerligen bjärta ordalag. Det kan ej vara ur vägen att ur en tidning citera, hur han berättar om mödrar, som kommit med sina små på armarna och bönfallit om hjälp, om stora starka karlar, som bleka och darrande fallit afsvimmade ned på golfvet, tillintetgjorda af hunger, om familjefäder, som ej veta någon råd för sig och de sina. Dessa ville pastorn hjälpa. Han föreslog det gamla vanliga sättet att samla in pengar, det, som användes för andra ändamål, nämligen en tombola. Men det blef af regeringen afslaget. När man erkänner, att det finnes arbetslöshet, och när man ger arbetarna sitt erkännande för deras storartade ansträngningar att skaffa bröd åt sina arbetslösa och hungrande kamrater, hvarför lägger man då sådana till synes onödiga hinder i vägen för de åtgärder, som arbetarna själfva söka vidtaga?

Detta, mina herrar, står *icke i öfverensstämmelse* med försäkringarna, att man verkligen vill hjälpa dessa, som oförskyldt blifvit arbetslösa. Orden och handlingarna synas mig svära mot hvarandra, och detta bör sägas ifrån å de arbetslösas vägnar.

Man kan ju, om man så vill, säga, att staten ej har plikt

att lämna direkt ekonomiskt understöd, hvilken uppfattning är alldeles oriktig. Ty, mina herrar, medborgarna hafva väl rättigheter i samhället likaväl som de ha plikter, och staten som sådan har väl plikter gentemot medborgarna liksom den af desamma kräfver uppfyllandet af vissa skyldigheter. Den enklaste rätt, en medborgare i rättvisans namn bör ha, är väl rätten att »genom arbete sig redligen försörja», som det heter. När staten är så organiserad, att den lämnar åt andra, åt privata människor, åt en mindre del medborgare i samhället att monopolisera produktionsmedlen, så att staten, genom att den lämnar bort möjligheten att bereda medborgarna arbete, sålunda i viss mån står maktlös inför den nöd, som kriserna framkallat, när staten således ej kan tillfredsställa medborgarnas rättvisa kraf på arbete, då är det, enligt min mening, *statens plikt att bereda pekuniärt understöd*; man torde näppeligen komma ifrån detta kraf från medborgarna eller denna plikt för staten.

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Jag skulle varit synnerligen tacksam, och med mig äfven de många arbetslösa med hustrur och barn, där de dväljas i de många fattiga hemmen, där nu vid kvartalsskiftet bohagen — kanbända de sista och de käraste af dem — fått vandra bort till arbetarnas bank, pantbanken, — vi skulle varit, säger jag, synnerligen tacksamma, om det i herr civilministerns svar i dag legat en försäkran om, att staten skulle träda emellan, ekonomiskt stödjande på det ena eller andra sättet, ty sätt finnas rätt många, om blott viljan är god. Det skulle förnimmas en lättnadens suck bland de många, som dag ut och dag in gå och inte kunna få något att göra, och jag anser, att det icke vore mera än regeringens och statens plikt att lämna en sådan försäkran.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Jag nödgas yttra mig om en fråga, som i själfva verket icke hörer till saken, men det är med anledning af en oriktig uppgift, som den siste ärade talaren lämnade, och som icke får stå oemotsagd, så mycket hellre som den rör ett förhållande, som ju han bör ha reda på bättre än de flesta. Det är frågan om uppgörelsen med statens järnvägar.

Han klandrade, att järnvägsstyrelsen icke hade redan tidigare än som skett gått arbetarnes önsknings till mötes. Han sade, att de fått det, som man tvistade om, fått kollektiva aftal och garanterad skälig minimilön. Var det verkligen det, som man tvistade om, herr Sven Persson? Hur många gånger har ej herr Sven Persson inskräpt i pressen, hvad herr Arnseth anmärkte till protokollet, då de första underhandlingarna afbrötos eller att den egentliga tvistepunkten vore arbetstidens längd samt att, om man komme öfverens där, man nog skulle komma öfverens om det öfriga. Gaf man då efter i fråga om arbetstidens längd? Nej, där höll järnvägsstyrelsen precis hvad den från början fordrat och tillät ingen eftergift. Med afseende på arbetslönernas belopp yttrade jag, då denna fråga

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

sist var före i kammaren, att det från statens järnvägars sida gjorda budet af 28 öre såsom minimitimlön naturligtvis endast var ett motbud mot de exorbitanta fordringar, som kommo från arbetarehåll äfvensom att man nog skulle komma öfverens om lönerna, bara man komme ifrån den egentliga tvistepunkten: arbetstidens längd, som ju herr Persson dag från dag inskräp, att arbetarne skulle hålla på. Dessutom förklarade jag, att något kollektivafstal ej skulle komma till stånd. Det har väckt min synnerliga förvåning att se, huru herr Persson både i pressen och nu sökt göra gällande, att arbetarne fått sin vilja igenom i fråga om kollektivaftalet. Han vet likaväl som jag, att de icke fått det, utan att första punkten i öfverskommelsen säger, att arbetarne skola antagas genom individuellt aftal. Men som jag förut antyd, att man skulle komma att göra, så har man underhandlat med arbetarne angående lönerna, och man har medgifvit, att deras fackförening fick underteckna den för viss tid fastställda prislistan. Äro arbetareorganisationerna nöjda med detta, kunna de ju roa sig med att tuta ut det som en seger för arbetarnas fordringar på kollektivafstal. Men obestriddigt är i alla fall, att herr Sven Perssons uppgifter icke äro riktiga.

Friherre Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet här för att visa för kammaren, att vi i föreliggande fråga saknat initiativ hos regeringen, saknat initiativ under flera års tid, men mest under den nu rådande allvarliga krisen.

Jag har tyckt mig märka under debatten i dag, att herr civilministerns vanliga våltalighetskonst icke förmått skylä, att så är förhållandet. Herr civilministern har, synes det mig, i sitt anförande skjutit öfver ansvaret på kommunerna, och jag vill upptaga denna fråga särskildt till behandling.

Arbetslösheten beror på flera olika orsaker, och jag skall söka visa herrarna, att hvad på *kommunerna* ankommit, ha de gjort sin plikt; men det är fråga om, i hvad *regeringen* i detta fall har brustit. Arbetslösheten beror ju delvis på en lokal stockning af arbetskraften, som skall fördelas genom anskaffande af arbetsförmedling. Nå, mina herrar, hvad har regeringen gjort, hvarifrån ha initiativen kommit? Jag vill i detta sammanhang göra min komplimang till den greve Hamilton, som i början på 1890-talet så framgångsrikt arbetade i Stockholm. Jag har här ett betänkande, som säkerligen icke är honom okänt, däri han såsom ordförande i en kommitté framlade — kanske för första gången i detta land — planen om skapandet af arbetsförmedlingsanstalter. Men, mina herrar, när nu greve Hamilton i dag säger, att i sådana trakter har jordbruket fått arbetare från städerna, hvarest man *länsvis* organiserat arbetsförmedlingsanstalter, då frågar jag: hvarför har icke regeringen, såsom man länge väntat, i årets statsverksproposition upptagit särskilda anslag till sådana *för länen organiserade* arbetsförmedlingsanstalter? Detta har länge varit ett känt behof, och hade

regeringen därvid tagit initiativ, så kanske vi nu hade haft flera arbetare, skogsarbetare, jordbruksarbetare, ute på landsbygden i jordbrukets tjänst, såsom väl är behöfligt. Detta är, synes det mig, ett synnerligen viktigt spörsmål.

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Vidare vill jag här upptaga frågan om en annan orsak till arbetslösheten, en orsak, om hvilken man kan säga, att den är delvis permanent, delvis halfpermanent, nämligen säsongarbetet, arbetet t. ex. i en exportindustri, som måste minska produktionen på grund af konkurrensen med andra affärer utomlands. Ja, för att möta arbetslösheten och mildra de verkningar den åstadkommer, ha vi ju arbetslöshetsförsäkring. Mina herrar, hvarför har regeringen icke här för årets Riksdag framlagt proposition i det afseendet? Jag ber att få påpeka, att 1907 års fattigvårdskongress inkom till Kungl. Maj:t med en skrifvelse, hvori begärdes, »att Kungl. Maj:t ville låta företaga en utredning angående de åtgärder, som borde af det allmänna vidtagas för främjande af arbetslöshetsförsäkringen i Sverige». Det har för mig förmäts, att en promemoria skulle finnas utarbetad, men af någon okänd anledning blifvit liggande under den nuvarande civilministerns tid.

Jag ber att återigen få upptaga det betänkande, som greve Hamilton på ett så utmärkt sätt författade i början af 90-talet och däri han framlade — äfven det kanske för första gången — planen till arbetslöshetsförsäkring. Jag tror, att kammaren med tillfredsställelse skulle ha sett, att civilministern greve Hamilton fullföljt de lysande traditioner, som greve Hamilton på den tiden inaugurerade. Jag skulle, mina herrar, verkligen önskat, att det icke varit en *enskild* motionär, som för denna Riksdag behöft framkomma med denna sak, utan att det varit *regeringen*, som, särskildt i en tid, då arbetslöshet stundade, förstått att snabbt gripa in på denna synnerligen viktiga punkt.

Den arbetslöshet, som nu råder, har emellertid sin orsak väsentligen i den ekonomiska kris, som brutit ut öfver hela världen. En sådan arbetslöshet skall ju mötas genom anordnandet af stora arbeten. Nu har herr civilministern tydligt meddelat, att han skjuter öfver ansvaret på kommunerna. Jag ber då att få tala om, att långt innan civilministerns skrifvelse gick ut, ja, till och med ett halft år dessförinnan, ett stort antal kommuner redan på eget initiativ beslutat att anordna sådana arbeten. Här stå vi emellertid inför en viktig principfråga: är det verkligen rätt af regeringen att skjuta öfver ansvaret uteslutande på kommunerna och icke vilja själf upptaga saken? Man har här, liksom i så många andra afseenden, kanske sökt följa preussiskt mönster, men jag ber att få säga, att vi här i Sverige ha alldeles särskilda förhållanden, till hvilka man måste taga hänsyn. Till att möta en sådan kris hör till en början att söka varsna, när krisen kommer. Vi ha redan nu i riksbanken ett organ, som har till sin uppgift att öfverskåda, hur konjunkturerna växla. Kommunerna sakna organ, genom hvilka

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

de kunna överblicka arbetsmarknaden, men ett sådant organ ha statsmakterna själfva. Redan detta i och för sig visar, att det i första hand är statsmakterna, som böra taga initiativ till lösningen af här föreliggande fråga. Nu kastar man öfver ansvaret på kommunerna, och samtidigt med att man skickar ut förslag till en kunglig proposition om begränsning af kommunernas rätt att upptaga lån för tillfälliga behof och tillfälliga arbeten, fordrar man, att kommunerna skola bedrifva sådana arbeten. Kommunernas tillgångar äro emellertid sannerligen så begränsade, att vi icke kunna fordra för mycket af kommunerna. Kommunernas skuldsättning och beskattning har gått så långt, att mer än hvad de nu gjort omöjliga kan af dem åstadkommas. Låt oss tänka efter, mina herrar, hvilka kommuner det är, som kunna göra någonting härvidlag. Jo, de större. De tolf största kommunerna med ett invånareantal af 20,000 och däröfver ha en befolkningsmängd, som uppgår till 10 % af hela landets. Men är det de största kommunerna, det närmast gäller? Jag ber att få fråga, om herr civilministern och herrarna tänkt på, hur industrien är fördelad i detta land. Det är nu faktiskt så, att industribefolkningen vuxit hastigare på landsbygden än i städerna, och att icke mindre än $\frac{3}{5}$ af industriarbetarne lefva på landsbygden och 66 %, således $\frac{2}{3}$, af antalet fabriker ligga på landet. Ja, skulle man räkna med bergshandteringen, så visar det sig, att år 1905 icke mindre än 62,5 % af arbetarne i bruksnäringen och industrien lefva på landet. Härtill kommer dessutom, att det öfvervägande antalet handverkare bor på landsbygden och icke i stads-sambällena. Detta är ett rent motsatt förhållande till hvad som i öfrigt i Europa äger rum. Hvad visar detta? Det visar, att om det i något land borde vara *staten*, som skulle gripa in, och *regeringen*, som skulle taga initiativet i detta spörsmål, så är det just i *Sverige*. Hur vill man begära, att ett litet municipalsamhälle eller ett litet fattigvårdssamhälle skall kunna åstadkomma någonting, då industrien, som hela platsen näres af, lägges ned eller minskas? Nej, de säregna förhållanden, som råda i vårt land, visa otvetydigt, att det här är *staten*, som måste ingripa. Staten måste åstadkomma företagen i god tid, påskynda Södermanlandsjärnvägen och byggnad af kasernerna med mera och göra allt hvad regeringen — här kanske jag får rikta mig mera till herr finansministern — kan ha i sin hand att utföra. Jag vill betona, att trots den överblick, som regeringsmakterna haft, ha dock flera kommuner redan i krisens första början förutsett arbetslösheten och fattat beslut om utförande af vissa arbeten, men först efteråt kommer regeringen med några åtgärder.

Jag vill sluta med att säga, att kommunerna ha gjort sin plikt; men hvad ämnar regeringen göra?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton:
Jag nödgas säga några ord med anledning af den siste ärade

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

talarens anförande. Han riktade skarpa förebräelser till mig. Men hvarför? Jag har framhållit, att arbetsförmedlingen verkligen utträttat åtskilligt för att få arbetarne att återgå från städerna till landsbygden. Och baron Palmstierna frågar nu, hvarför då icke i statsverkspropositionen upptagits anslag för detta syfte. Men det finnes ju där. I statsverkspropositionen har ju upptagits anslag till främjande af arbetsförmedlingen, och detta anslag har upptagits såsom *förslagsanslag*, och de länsarbetsförmedlingsanstalter, som finnas, ha ju erhållit bidrag från detta anslag. Hvad menar då friherre Palmstierna med att säga, att vi icke i årsts statsverksproposition upptagit anslag för detta ändamål? Det har ju funnits där i två år, och att det hittills icke höjts, beror blott på att detta ännu icke erfordrats; men i alla händelser är det ju ett förslagsanslag. Såsom friherre Palmstierna möjligen har sig bekant, är för öfrigt frågan om inrättande af särskild arbetsförmedling för jordbrukets räkning under beredning, och den kommer i sinom tid att framläggas för Riksdagen. Allt kan icke bli färdigt på en gång.

Friherre Palmstierna komplimenterade mig ironiskt därför att jag på 1890-talet skulle ha framlagt förslag till arbetslöshetsförsäkring. Jag är mycket tacksam för komplimangen, men friherre Palmstierna måtte icke ha läst det betänkande, som han åberopade. Hade han gjort det, skulle han funnit, både att jag då hyste samma åsikter i fråga om sättet för arbetslöshetens bekämpande som nu och att jag visst icke framlade något förslag till arbetslöshetsförsäkring, utan blott lämnade en redogörelse för de åtgärder, som ifrågasatts, och en utredning af, hur man i utlandet sökt lösa detta spörsmål, samt ställde mig ganska skeptisk.

Friherre Palmstierna frågade, hvarför icke proposition om arbetslöshetsförsäkring framlagts för denna Riksdag. Skulle den nuvarande arbetslösheten hjälpts därmed? Vet friherre Palmstierna icke, att i fjol begärdes i Riksdagen utredning i frågan och att detta afslogs af denna kammare? Frågan om arbetslöshetsförsäkring är för öfrigt en mycket svår fråga, och såvidt jag förstår, har man ännu icke någonstans i utlandet lyckats lösa den på ett ens tillnärmelsevis tillfredsställande sätt. Det mest lyckade system, jag känner, är det s. k. Gentsystemet, och det kan visserligen så till vida anses bra och efterföljansvärdt, som det innebär ett slags erkännande åt arbetareorganisationernas egna sträfvanden, men icke har det på de ställen, där det tillämpats, i någon nämnvärd mån minskat arbetslösheten. Skulle det för öfrigt vara rimligt och möjligt att fordra, att här i landet, där vi ännu icke lyckats lösa den sociala försäkringen öfver hufvud, regeringen skulle forcera fram denna gren af arbetareförsäkring?

Friherre Palmstierna fränkände regeringen allt initiativ. Det hade *särskildt* saknats, sade han. Jag beklagar, att alla de åtgärder, hvilka — för första gången, efter hvad jag tror — af regeringen vidtagits i denna fråga, i hans ögon sakna all betydelse. Vi skulle

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

naturligtvis påskyndat Östgötajärnvägen och kasernbyggandet. Jag undrar, om det skulle ha lyckats friherre Palmstierna, därest han varit i mina kläder, att, hur mycket han än påskyndade dessa arbeten, få dem i gång. Vill friherre Palmstierna nämna några andra företag och säga: *det* och *det* skulle ha satts i gång på nyåret, så hade vi varit hjälpta — ja, då skall jag gärna diskutera den enskilda frågan med honom. Jag kan endast säga, att åtskilliga propositioner, som framlagts och afsett byggnader, och stora byggnader, särskildt invid Stockholm, af denna kammare ha afslagits.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Af civilministerns svar på interpellationen bekräftas hvad vi väl alla i hufvudsak visste, att på den egentliga landsbygden icke råder någon arbetsbrist, utan att där tvärtom på många håll saknas erforderlig arbetskraft. Däremot är det uppenbart, att i industricentra och storstäderna finnes en ganska afsevärd arbetsbrist, som dag för dag hotar att bli allt intensivare. Hur har ett sådant missförhållande kunnat uppkomma? Ja, orsakerna äro mångahanda, men den mest iögonenfallande är den, att vi i vårt land haft en osedvanligt lång följd af s. k. goda industriär, en tid så pass gynnsam för industrien, att våra industrimän och äfven deras arbetare icke varit vana vid något liknande. Därför steg det också i viss mån åt hufvudet på såväl industriidkarne själfva som arbetare af alla slag. Industrien kom i tillfälle att mer eller mindre frivilligt betala arbetslöner, som landbruket icke maktade bära. Befolkningen på landsbygden lockades af dessa högre arbetslöner till industriorterna, särskildt storstäderna, utan att betänka, hur pass mycket odrygare den kontanta aflöningen var i dessa samhällen och hur pass mycket vanskligare öfver hufvud taget förhållandena där voro. Det hade varit en stor uppgift, värdig pressen och andra, som ha kontakt med arbetarskarorna, att fästa deras uppmärksamhet på, hvilka vanskliga öden de ofta gå till mötes, om de lämna sin i pekuniärt afseende blygsamma men relativt lugnare och tryggare tillvaro på landsbygden för att söka en visserligen högre men oftast mera tillfällig inkomst i dessa större samhällen. Så har nu emellertid icke skett, och jag är förvissad om, att i många, många arbetarehem, i synnerhet i dessa industrisamhällen, framtiden ter sig synnerligen mörk.

Nu är det naturligt, att det är hvarje fosterlandsväns plikt att göra hvad på honom ankommer för att afhjälpa den rådande arbetslösheten. Men jag tror, att om man skall vara rättvis, måste man säga, att af regeringen kan man icke rimligtvis begära mera än hvad regeringen förklarar, att den gjort och är beredd att än ytterligare göra. Måhända skulle man kunna lägga till ett önskemål därvidlag, och det ber jag få framföra nu. Det vore, att regeringen under den nuvarande lågkonjunkturen ville, så långt beviljade anslag det medgifva och så långt det kan ske utan större förlust för staten, ålägga statens verk att göra uppköp af förbrukningsartiklar

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

af inhemsk tillverkning i största mån. Då skulle staten kunna begagna lågkonjunkturen till sin fördel och på samma gång äfven komma industrien och dess arbetare till hjälp. Från det allmännas sida kan icke göras så mycket, att det enbart i längden kan hålla industrien uppe eller skapa nya arbetstillfällen i tillräcklig mängd. Skola vi komma in i drägligare förhållanden i det fallet här i landet, måste den väsentliga hjälpen komma därigenom, att den enskilda företagsamheten återupplifvas.

Det har på mångahanda sätt under de sista åren syndats mot enskilda arbetsgifvare, och helt naturligt är, om de i detta nu känna olust och mindre håg att ikläda sig nya risker och sätta nya företag i gång. Tänk på det onödiga hat och den onödiga bitterhet, som predikats mot dem under årtal, och hur orättvist och partiskt deras verksamhet blifvit bedömd. Måne icke i detta fall åtskilligt är att göra på många håll, och måne det hela skulle lida på, om en rättvisare och hederligare uppskattning af arbetsgifvarnes ställning, villkor och verksamhet här i landet komme fram igen? Fordom fanns det en tid, då det skattades högt att skapa nya arbetstillfällen och bereda arbete åt andra. Måhända höjdes den man, som den tiden satte ett företag i gång, väl högt till skyarna, och måhända var det en öfverdrifven heder, som kom honom till del, men visst är, att på sista tiden omdömena slagit om till det motsatta, och det har nog varit hårdt för mången arbetsgifvare att betecknas såsom blodsugare, då han gjort hvad i hans förmåga stått och hvad hans industri kunnat bära för att skaffa dräglig tillvaro åt sina arbetare. Att han då skall skymfas, såsom i pressen skett, är icke rätt och hederligt, och detta tillvägagångssätt har skadat landets industri och därmed icke blott dess arbetsgifvare, utan äfven dess arbetare. Låt oss komma därhän, att de oundvikliga lönetvisterna föras under mera humana och rättvisa former, än som varit fallet på de sista åren. På detta sätt bidraga vi verksammast att i längden afhjälpa arbetsbristen i Sverige.

Herr Schotte: Herr talman! Jag ber att få säga några ord med anledning af en passus i herr statsrådet och chefens för civildepartementet yttrande, hvilken passus jag skulle vilja särskildt understryka.

Herr statsrådet nämnde, så där mera i förbigående, att de hittills företagna arbetslöshetsundersökningarna skola fortsättas. Jag vill framhålla, att det är af en synnerlig vikt, att dessa undersökningar bli permanenta. Det är nämligen endast för så vidt man kan se missförhållanden mot bakgrunden af en längre tids erfarenhet, som man äfven kan utfinna lämpliga botemedel. Men det är då också naturligtvis af synnerlig vikt, att man går de rätta vägarna, att man finner de lämpligaste formerna för undersökningarna. I det afseendet må det ju vara svårt att alltid bilda sig det rätta omdömet. Men af den erfarenhet, jag fått genom de rapporter rörande arbetslösheten, som under året infordrats, har jag erhållit den uppfattningen, att

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

åtskilliga både myndigheter och kommuner tagit saken väl så lätt. Det har litet emellanåt förekommit, att det rapporterats från en myndighet eller en kommun, att ingen arbetsbrist rådt och att denna sedan vid en arbetslöshetsräkning befunnits vara ganska afsevärd. Det har naturligtvis under mellantiden kunnat inträda ändrade förhållanden, men man får i alla fall det allmänna intrycket, att undersökningarna varit alltför lättvindiga. Jag tror också, att vederbörande lagt dessa undersökningar väl byråkratiskt. Det är knappast tillräckligt att gå till statens myndigheter allena för att få fram uppgifter i detta fall. Jag tror, att man får använda sig af många vägar för att vinna full klarhet i ett problem sådant som det föreliggande, och jag tror äfven, att lokalmyndigheterna härvidlag icke få försumma att vända sig direkt till vederbörande organisationer, arbetarnas som arbetagifvarnas.

Det har här talats om arbetsförmedlingsanstalterna och deras utveckling, och vi ha med tillfredsställelse hört, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet har sin uppmärksamhet riktad på en ytterligare utveckling af dessa anstalter. Jag tror, att det med afseende å dessa anstalter finnes åtskilliga moment, som kanske kunde förtjäna att något närmare undersökas och beröras, men jag vill endast helt allmänt betona, att samarbetet, särskildt mellan de olika anstalterna inom ett län, hittills visat sig ganska ofullkomligt, och naturligtvis har också härigenom förorsakats osäkerhet i samarbetet mellan anstalterna öfver hela riket. Det är ju gifvet, att icke alla förhållandena kunna ordnas på en gång, men jag föreställer mig, att med något rikligare anslag till kommunerna det skall bli möjligt att få dem att omfatta dessa anstalter med större intresse och i sin mån medverka till, att de komma att arbeta efter en fullt enhetlig plan, så att också ett verkligt samarbete mellan de olika yrkena å olika orter kan komma till stånd. Särskildt vore det nog af nytta, om anstalterna finge tillfälle att litet närmare följa effekten i hvarje enskildt fall af den arbetsanställning, som de åstadkommit. Man har nämligen emellanåt gjort den erfarenheten, att uppgiften från arbetsförmedlingsanstalten, att så eller så många arbetssökande blifvit utplacerade, icke reellt betydtt, att det antalet fått någon, mera varaktig åtminstone, anställning. När man gått till den plats, där de skulle blifvit placerade, finnes endast ett fåtal där, beroende på olika orsaker, t. ex. att tillgången på arbetstillfälle under tiden minskats eller att vederbörande ej kommit öfverens om löner eller dylikt. Jag tror sålunda, att det vore lyckligt, om anstalterna hade tillfälle att något mera direkt deltaga i arbetsanställandet, om det kunde ske icke endast på anstalten, utan genom en rent personlig förmedling och uppgörelse af villkoren mellan arbetsgifvare och arbetare.

Vidare har det i dag blifvit framhållet, att kommunerna i det stora hela äro otillräckliga bärare af de åtgärder, som vid större arbetslöshetstillfällen erfordras för att lindra arbetsbristen. Jag tror

också, att detta är helt naturligt. Det finnes en mängd små kommuner, som hvarken ha medel för att anordna större arbeten, som skulle kunna ge sysselsättning till åtskilliga arbetslösa, eller ens ha sådana arbeten att anordna. Det kan därför icke hjälpas, att det ytterst måste bli staten, som vid svårare arbetslöshet får rätta en stödjande hand, om någon verklig, effektiv hjälp skall uppnås. Det är ju naturligtvis ett svårt och ytterligt kompliceradt problem, detta statens ingripande, men man får icke utan vidare afvisa det såsom olösligt. Jag tror dessutom, att åtskilliga åtgärder, som af staten — när så undantagsvis skett, d. v. s. egentligen blott i sammanhang med allmänna nöd å en ort — blifvit vidtagna till lindrande af arbetslöshet, kunnat ske på mera tillfredsställande sätt, och jag fäster mig därvid särskildt vid en del uppgifter, huru af staten igångsatta skogsafverkningar i Norrland bedrifvits. Jag tror, att en del af dessa icke varit ordnade på lyckligaste och bästa sätt. Det är gifvet, att det skulle vara synnerligen fördelaktigt, om statens arbeten i allmänhet kunde bedrifvas så planmässigt som möjligt; denna planmässighet fordras ock vid tillfälliga nödarbeten. Det har nog inträffat på en del håll, att i detta afseende åtskilligt brustit, äfven där är det den gamla byråkratiska surdegen, som sitter i; den hjälp, som lämnats, har därmed ofta kommit för sent. Jag har sett den reflexionen från något håll, att staten sträfvar att så mycket som möjligt följa de enskilda arbetsgifvarne äfven i det afseendet, att när de enskilda utföra stora arbeten, då gör också staten det. Jag vågar ej påstå, om detta kan anses som regel, men jag tror åtminstone icke, att man kan säga, att motsatsen är riktig. I själfva verket vore det väl ändå lämpligare både för staten och den enskilda industrien, att icke bägge samtidigt kastade sig ut i de största företag.

Det är nu en stor svårighet, som möter att öfver hufvud taget här införa en viss ordning. Men jag föreställer mig, att det icke skulle vara alldeles omöjligt, att staten upptoge sina arbeten för en något längre tid, än hittills plägar vara vanligt. Man skulle kunna tänka sig exempelvis, att, om staten hade en järnvägsbyggnadsperiod framför sig, det icke skulle möta allför stora svårigheter från Riksdagens sida att få dessa arbeten på en gång pröfvade för en relativt lång period, till exempel för tio år eller något dylikt. Detta vore också till gagn därigenom att därmed större planmässighet i statens trafikpolitik kunde införas. Jag tror också, att det skulle vara lämpligt för de enskilde, som äro intresserade af kommunikationsväsendets utveckling, att veta statens planer för någon tid framåt. Hade nu statsarbeten planerats och framlagts för Riksdagen för en tioårsperiod och anslag härför beviljats, med tämligen stor frihet för Kungl. Maj:t i hvad rör dispositionen för de olika åren, skulle man möjligen emellanåt kommit till det resultat, att staten, när det vore öfverflöd på arbete — ty det har funnits sådana perioder — i mindre grad toge arbetskraften i anspråk för sina egna arbeten,

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

men däremot forcerade dessa, när arbetsbrist rådde. Det är gifvet, att åtskilliga ökade kostnader komme att förorsakas staten genom den ökade arbetsledning och dylikt, som blefve ett följd af detta system. Men staten finge igen det, icke så mycket genom lägre arbetslöner — ty i det afseendet som i andra bör staten vara en mönsterarbetsgifvare — utan framför allt genom att kunna färmt och säkert erbjuda arbete, när så behöfdes.

Jag skall icke här uppehålla mig vid den komplicerade frågan om försäkringsåtgärder mot arbetslösheten. Vi få väl tillfälle att närmare diskutera den saken framdeles i anledning af en föreliggande motion i ämnet. Men jag tror dock, att, sedan det betänkande, som af föregående talare åberopats, blef skrifvet, under nuvarande civilministerns auspicier, åtskilliga ganska värdefulla erfarenheter vunnits. Jag tror, att, äfven om man icke snart kommer till en fullständig lösning af arbetslöshetsförsäkringen, man dock bör komma så långt, att också i vårt land liknande försök härtill gjordes som dem vi veta, att våra grannländer gjort. Regeringen har eljest icke visat så stor rädsla för att Andra Kammaren afslagit ett förslag; den har ibland tagit initiativ i frågor, som Andra Kammaren ställt sig afvisande emot. Jag skulle vilja rekommendera regeringen att äfven i frågan om arbetslöshetsförsäkring taga initiativ, fastän Andra Kammaren afslog ett dylikt förslag i fjol. Kanske regeringen kan få stödet af ett bifallande Andrakammarbeslut i år, när frågan nu åter kommer före.

Arbetslösheten är för så många ett skrämmande spöke. Man må tvista om orsakerna, säga, att orsakerna ligga här eller där. Det är underordnade förhållanden; faktum är, att den dock är en social fråga af synnerligt stor betydelse. Det går icke an att leka kurra gömma med den. Det går icke att bortförklara den med att öfvergrepp blifvit begångna å den ena eller andra sidan under de strider, som pågå mellan kapital och arbete. Det är otvifvelaktigt, att den ofrivilliga arbetslösheten med all den nöd, alla de fårar och alla de hungrande barnaskaror, som äro därmed följaktliga, är af sådan betydelse, att statsmakterna icke kunna och icke få lämna den ur sikte såsom ett olösligt problem eller ett problem, som ej angår staten. De måste åtminstone visa sin goda vilja att därvidlag göra hvad som kan göras. Detta är icke alltid så mycket, men gifvetvis skall det väcka tillfredsställelse, om staten gör allvarliga försök att råda bot för arbetslösheten och om tillika en allvarlig utredning af själfva problemet sker. För alla åtgärder, som i sådant afseende kunna ifrågakomma, är det af synnerlig betydelse, att en permanent arbetslöshetsundersökning och för öfrigt en permanent arbetsstatistik i andra delar komma till stånd, en statistik vida fullständigare än den, som nu finnes.

Det är för frågan om dessa parmanenta arbetslöshetsundersökningar, de upplysningar, de kunna lämna, och de lärdomar, däraf kunna dragas, som jag närmast här tagit till orda.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag vill gärna tro, att det var en mycket olycklig förklaring herr Svensson i Skyllberg gaf till att frågan om den rådande arbetslösheten kommit upp på dagordningen, när han sade, att det är till finnandes en stor olust hos arbetsgifvarne att skapa nya arbetstillfällen, just på grund af de förhållanden, som tidigare rådt mellan arbetsgifvare och arbetstagare. Är den uppfattningen riktig, då är det endast en revanche-känsla, som därmed ger sig uttryck hos arbetsgifvarne. Men jag håller dock före, att denna sorts nationalekonomiska förklaring från herr Svensson i Skyllberg icke är fullt uttömmande, utan att man nog får söka efter djupare liggande orsaker, ja, jag vill till och med tro, att hans förklaring är felaktig. Kunna herr Svensson å sin sida och vi å vår komma öfverens att söka i godo och på ett bra sätt för framtiden ordna förhållandena mellan arbetare och arbetsgifvare, så skall jag vara den förste att instämma i den af honom uttalade, mycket fromma önskan.

Men när det säges af samme ärade representant å Örebrobänken, att orsaken, hvarför folk går öfver från landtbruk till industri, förnämligast ligger däri, att industrien vinkat med något högre löner, så antingen vet han icke eller bortser från det faktum, som torde vara känt af ett ofantligt stort flertal, att förhållandena ute på landsbygden för arbetarne genomgående varit så dåliga, att de, äfven med risken att träffas af arbetslöshet i stor utsträckning, valt att gå öfver till industrien. Jag vill rekommendera samme ärade talare att för ögonblicket resa ner till Skåne och till torparne på Trolle-Ljungby, som blifvit vräkta därför att de velat hafva medbestämmanderätt med greffen — godset ägare — i fråga om kontraktens innehåll och bestämmelser, säga: »tillvaron på landsbygden är så idyllisk och bra, att Ni icke bör vedervåga industriens faror». Jag tror mig på förhand kunna säga, hvilket svar han skulle få därifrån. Nej, herr Svensson, frågorna ligga nog djupare än så, de ligga också djupare än att man kan påstå, att det är vår press, som alstrat detta förhållande. Var så god, herr Svensson, och granska äfven arbetsgifvaresidans press på det yttersta i dessa dagar och äfven tillförene. Jag tror den kan uppvisa rätt vackra sidor. Icke bidrager den åtminstone till att skapa de förhållanden, som herr Svensson önskar skola komma till stånd, en önskan, i hvilken jag tillåtit mig instämma.

Hvad som emellertid närmast föranledde mig att begära ordet var det, hvarmed herr civilministern afslutade sin förklaring, nämligen att han och regeringen i sin helhet, såsom han uttryckte sig, skulle för den närmaste framtiden — detta är ett ganska obestämbar begrepp, och vi kunna därför lika godt säga en tid framåt hafva sin särskilda uppmärksamhet riktad på arbetslösheten och hvad därmed sammanhänger. Ja, det blir ett godt stycke arbete detta, herr statsråd. Arbetslösheten är icke enbart tillfällig. Den är icke enbart till finnandes vid vissa tillfällen, när den antager

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

särskildt oroväckande proportioner, när arbetarne icke hafva annan utväg än att genom de organ, de kunnat förskaffa sig, i en eller annan form tränga fram till statsmakterna och påkalla deras särskilda uppmärksamhet. Arbetslösheten är ett permanent ondt, som finnes i det nutida af kapitalismen präglade ekonomiska lifvet, och frågan kan endast vara därom, att detta onda vid vissa tillfällen antager större eller mindre omfattning. De sju goda åren äro nu gångna, och enligt alla tecken och efter allt att döma hafva vi nu att emotse motsvarande magra år, och då kommer helt säkert arbetslösheten äfven i en mycket utvecklad form alltmer att taga statens uppmärksamhet i anspråk. Och detta, mina herrar, just omedelbart efter sedan vi haft en uppsvingsperiod i landet, under hvilken näringar och industri utvecklats sig högst betydligt. Under fjolåret fingo vi en skörd — och skörden i ett land räknas ju blifva normerande för detta lands ekonomiska tillstånd — hvars värde väsentligt öfversteg de närmast föregående årens. Skörden uppgick förra året — jag vet icke, om markegångsprisen voro desamma under år 1908 som under 1907, men jag antager, att så varit förhållandet och att det är efter markegångstaxorna som värdet af skörden beräknas — till ett värde af 44,000,000 kronor *mer* än under år 1907, under det att det blifvit 50,000 själar mera i landet att slåss om brödbitarne. Skulle det nu med det samlade ekonomiska resultatet af föregående års arbete ligga utom möjlighetens område att i vår lilla afrok af världen, med sina bortåt $5\frac{1}{2}$ miljoner innevånare, under det de ekonomiska resurserna väsentligt stegrats, inrätta oss på sådant sätt, att icke vid första vindpust ute på det ekonomiska fältet tiotusentals arbetare behöfde sakna det nödvändigaste? Ty de sakna absolut det nödvändigaste icke blott i Stockholm, utan i öfrigt inom stora delar af landet. Man har icke kunnat göra så stora besparingar, att man lagrat kapital att lefva af, när arbetslösheten inträder. Folk får fara illa, svälta och ha det dåligt på allt sätt, och då framställer sig den frågan: skulle det icke i ett land, som icke drabbats af missväxt, icke af någon stor nationalolycka, vara möjligt att med statsmakternas ingripande — jag gifver herr Svensson i Skyllberg rätt uti, att man icke enbart får lita på privat initiativ i detta fall — ordna det så, att vi kunde inför dylika eventualiteter stå något bättre rustade och skyddade? Enligt en statistisk redogörelse, som kommit oss till handa, samlades förra året i bankerna 46,000,000 kronor, och kapitalhopningen i *dess*a kapitaluppsamlingsställen har sålunda varit af väsentlig natur. Samma ekonomiska öfversikt visar, att taxeringsvärdet ute i landet på jordbruks- och andra fastigheter, hela *detta* kapitaliserade värde, stigit ofantligt. För ögonblicket har jag icke räknat ut, huru mycket stegringen uppgått till, men det kunna herrarne själfva se af tabellen. Hvarifrån kommer då det ökade taxeringsvärdet, om icke såsom en produkt af mångas samfälliga arbete? Allt som allt, samhället är icke så fattigt, att det icke finnes möj-

lighet att afhjälpa bristen för några tiotusental arbetare. Det antal af 20,000, som officiellt angifves, är för litet, bristen sträcker sig till långt flera, ehuru väl jag icke kan säga till huru många. Det svenska samhället är i närvarande stund så pass rikt, har så mycket kapital samladt och så stora resurser, att med en förnuftig ordning icke någon människa i detta land skulle behöfva fara illa och lida brist, för så vidt hon själf icke varit vållande därtill.

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

Härtill kommer också, att vissa industrier befinna sig i ett verkligt nödläge. En industri, inom hvilken arbetslönerna förut varit mycket låga, nämligen textilindustrien, har under en lång tid arbetat med väsentligt nedsatt arbetstid, och järnindustrien m. fl. lida af samma onda. Allt detta gör, att motståndskraften och den ekonomiska möjligheten hos dem af arbetareklassen, som f. n. hafva arbete, naturligtvis reducerats. Nu vet jag nog, att många resonera som så: ja, men arbetarne själfva äro icke utan skuld, arbetareorganisationerna hafva i stor utsträckning bidragit till detta onda. Ja, allt hvad arbetarne göra ligger i öppen dag, det ser och veta alla människor, men hvad de andra, herrarne, som leda vårt lands finanser och ekonomi, finansmän och bankmän, företaga sig för operationer, det är icke så godt att veta. Det är icke uteslutet, att de operationer, som nämnda herrar företagit, i sin mån bidragit till arbetslösheten och den ekonomiska depressionen, men huru många kunna väl blicka bakom kulisserna och se, i hvilken utsträckning det kunnat medverka.

Jag tror icke, att det är oriktigt att äfven säga, att också arbetsgifvareorganisationerna hafva något medinflytande på, huru arbetsförhållandena ställa sig nuförtiden. Deras organisationer hafva blifvit hela landet omfattande industri- och yrkesförbund. Arbetsgifvarne hafva i sin makt att inom en viss industrigren helt och hållet reglera produktionen så, som de själfva önska. Det är icke uteslutet, att en arbetsgifvaregrupp, då måhända å en mängd platser utöfver hela landet föreligger möjlighet till uppsving i arbetsförhållandena, har intresse af att detta uppsving icke sker för fort, och detta återverkar naturligtvis på arbetstillgången. Jag känner ett exempel, som kan belysa detta förhållande. Under förra året meddelades i pressen, och detta har icke blifvit bestridt, att en af våra större arbetsgifvareorganisationer hade anbud inne på en beställning, som, om jag icke misstager mig, gick på nära en miljon, i hvarje fall sålunda en beställning, som gick på stora summor och följaktligen under viss tid skulle beredt en massa arbetare sysselsättning. Man förklarade emellertid, att man icke kunde eller ville taga denna beställning därför att aftalet med arbetarnes organisation icke var klart. En af orsakerna till att det icke var klart var, att man till det kommande aftalet ville foga en bestämmelse, som skulle gifva arbetsgifvarne rätt att göra lockout äfven under gällande aftalstid. För att förvärfa rätt att, under det aftalet ägde bestånd, klippta af produktionen, industriens lugna, jämna gång, föredrog man sålunda att

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

afsäga sig denna ganska stora beställning, som skulle kommit industrien själf och naturligtvis äfven till en del arbetarna till godo. Detta var endast ett exempel, som jag, ehuru det gick vid sidan af saken, icke ansåg vara oriktigt att draga fram, ty när det gäller att bedöma arbetslösheten och komma till tals med regeringen och i första hand civilministern, kan man väl våga adressera sig äfven åt annat håll.

Det finnes äfven en sak till. Hvad hafva arbetarne själfva gjort för att möta denna arbetslöshet? Härpå lämnade herr statsrådet ett ampert erkännande, som jag vill belysa med några siffror, hvilka kunna blifva till ledning vid bedömande af, huru man skall ställa sig vid kommande utlåtande från respektive utskott om arbetslöshetsförsäkringsfrågan. För att afhjälpa arbetslösheten, utgäfvo under förra året 16 fackförbund med 78,000 medlemmar i rundt tal 260,000 kronor, och denna summa utgjordes af besparingar, som arbetarne själfva gjort. Det var besparingar, som afsatts, och af desamma utdelades under år 1908 nämnda belopp till arbetslösa kamrater. Beloppet var väsentligt högre än under år 1907, ty under sistnämnda år uppgick det endast till 100,000 kronor för 73,000 medlemmar, således en ökning af 160,000 kronor. Denna ökning hade icke inträffat, om icke arbetslöshet varit rådande och de ekonomiska förhållandena varit störda. Jag har velat säga detta till bemötande af det påståendet, att arbetarne skola spara och lägga undan några slantar till nödens och arbetslöshetens dagar. Detta är just hvad de gjort, ty det är besparingar, som blifvit utbetalade såsom understöd till afhjälpan af arbetslösheten.

Det är en gammal sats, som säger, att ingen har rätt till öfverflöd, så länge någon lider brist på det nödvändiga, och det är icke ur vägen att upprepa den satsen här. Nog finnas de i samhället, som skulle kunna skrifva sig det något till minnes, att under de tider, när så många lida brist på det nödvändiga, borde närmare beaktas, att ingen har rätt till något öfverflöd.

Det mål, vi önskade ernå genom denna interpellations framställande, var ju att i större utsträckning rikta regeringens uppmärksamhet på denna fråga. Och jag tror, att herr civilministern tar fel, då han hyser den åsikten — han tog ju visserligen under sitt anförande något litet afstånd därifrån, men det blir i alla fall till slut hans mening — att ett direkt ekonomiskt understöd, som skulle kunna utbetalas under arbetslöshetstider, närmast är att jämföra med ett fattigvårdsunderstöd. Nej, det blir ändå en helt annan sak. Skulle icke regeringen kunna ha sin uppmärksamhet mycket strängt riktad på denna sak och beakta ungefär följande synpunkter: här gäller det en massa medborgare, som under sin möjlighet till förvärf, under det de hade arbete, hafva fullgjort sina skyldigheter till staten, betalat till och underhållit staten, dels direkt genom de direkta skatterna, dels, och ännu mera, genom de indirekta skatterna? Skulle det då absolut behöfva betraktas som ett fattigvårds-

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

understöd, om man under särskildt svåra tider gjorde på det sättet, att en kontant summa ställdes till de kommuners förfogande, där denna arbetslöshet vore rådande, så att de finge tillfälle att fördela dessa medel bland dem, som mest vore i behof däraf? Det blefve ju endast ett slags restitution af gjorda premier, som medborgare betalat in till staten, ett slags restitution af det, som de under arbetstillgångens dagar under alla möjliga former betalat in, för att statens funktioner och statens verksamhet skulle hållas vid lif.

Och därtill kommer obestriddigt det faktum, att, såsom vi se för hvarje dag som går, statens verksamhet vidgas allt mer och mer. Från att hafva varit det lilla organ, som skulle leda och sköta om vårt rättsväsende och upprätthålla den allmänna ordningen o. d., utföra denna nattvåktaresyssla, såsom Lasalle på sin tid sade, öfvergår ju staten allt mer och mer till att suga upp alla våra gemensamma intressen. Och det är dessa saker, som allt mer och mer komma att tränga sig fram, det komma vi icke ifrån.

Jag vill påpeka ännu ett yttrande i civilministerns anförande, det nämligen, däri han förmenade, att under arbetslöshetstider borde väl de arbetslösa, hellre än att gå arbetslösa, kunna gå öfver till jordbruket och utfylla lediga platser där genom att utföra något arbete, och att det låge en tendens hos arbetarne att specialisera sig allt mer och mer.

Ja, icke har väl den tendensen utgått från arbetarna själfva. Det är ju industriens egen tendens, och skall industrien kunna äga bestånd i konkurrensen på världsmarknaden, hvilken vår industri är hänvisad att eröfra, om det skall blifva någon mening med densamma och icke detta haltande, som råder här i Sverige mellan jordbruk och industri och därmed följande förvecklingar i national-ekonomiskt afseende — skall, säger jag, industrien vara mäktig detta, så måste industrien specialisera sig, och då suger den upp allt flera armar från jordbruket. Och i och med det, att den gör detta, blifva dessa arbetare af industriens egen natur specialiserade; de stå där på sina speciella verkstäder och syssla med sin specialiserade industri år ut och år in. Så kommer arbetslösheten, en följd af de moderna produktionsförhållandena. Då har industrien format dem efter industriens behof och fordringar. Då kan man icke absolut fordra, att denna stora arbetaremassa, som industrien sugit till sig, skall kunna ögonblickligen, så snart en kris inträder i industrien och finanserna, vara kapabel och parat att ögonblickligen kasta sig in på jordbruksarbete och utföra sådant. Det går icke. Utan skall Sverige blifva ett industriland, då måste dess industri blifva specialiserad och inriktas så, att den kan möta nedgående tider och ekonomiska kriser, så att icke arbetarne vid sådana tillfällen skola blifva kastade på gatan. Ty det är just genom industriens och produktionens brist på organisation, som arbetslösheten blifvit rådande och nått så stor utsträckning. Och det är ju naturligt, att det måste vara industriens egen sak att bära den risk, som

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

ligger i detta säsongartade och krisartade, som följer med det nutida produktionssystemet. Är icke industrien och dess ledare själfva mäktiga därtill, ha vi ingen annan utväg än att vända oss till staten och dess organ, till både första och andra statsmakten och se till, att förhållandena genom deras medverkan bli så ordnade här i landet för dem, som stå i de kroppsarbetande klassernas ställning, att de icke falla offer för första vindpust på världsmarknaden och inom det ekonomiska lifvet, och det under förhållandena, som de icke det ringaste äro herrar öfver, utan som emanera från finanspolitik och spekulation, på samma gång som staten och kommunen obarmhärtigt ställa sina höga och starka kraf på dem i form af fullgjorda medborgerliga skyldigheter och plikter till staten och kommunen.

Det är dessa synpunkter, som böra vara bestämmande i denna fråga. Och om herr civilministern med slutet af sitt anförande ville säga, att han ämnar upptaga till nogsammt beaktande arbetslöshetens utveckling, tillstånd och behof här i landet för kommande tider, då har han alldeles säkert ett verksamhetsfält så stort och utvidgadt, att det mer än nog skall taga hans krafter i anspråk.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag föranleddes att ännu en gång begära ordet med anledning af herr civilministerns försök att framställa tvisten vid järnvägsbyggnaderna på ett annat sätt än jag anser riktigt.

Han frågade nämligen, hvad det var som stod parterna emellan. »Jo», gaf han till svar, »det var arbetstiden, och det har herr Persson försökt försökt förklara och offentliggöra.»

Som ett bemötande häraf skall jag be att få hänvisa till protokollet för den 3 februari, hvori jag säger: »Så ha vi arbetstiden, hvarom jag något yttrat mig förut, då jag talade om, hvarför arbetarna nedlade arbetet. Den saken ansåg civilministern härvidlag vara den hufvudsakligaste tvistefrågan, *men det går väl icke så lätt att komma ifrån, att frågan om lönebeloppen äfven var en tvistepunkt.* Ty hvad bjuder järnvägsstyrelsen» etc.

Jag häfdade och underströk, att det icke blott var arbetstiden, hvarom man tvistade, utan *äfven lönebeloppen*, hvilka herr civilministern ansåg lätt nog kunna jämkas ihop, ty, förklarade han, det var det bud, som lämnades på arbetarnas exorbitanta framställningar.

Dessa »öfverdrifna» framställningar från arbetarnas sida blefvo, trots att de betecknades som exorbitanta, i det närmaste af järnvägsstyrelsen bifallna. Och för min del var jag klart öfvertygad om, att man också skulle kunna jämka ihop frågan om arbetstiden, *blott man garanterade* något så när ordentlig lön. Och att järnvägsarbetarna icke hade orsak att fatta järnvägsstyrelsens erbjudande om 28 öre som allvarligt menadt, kan jag icke förstå. De fattade det i allt fall som allvarligt menadt. Men arbetstiden var naturligtvis

också en tvistefråga, det kan icke bli tal om annat. Men hur gick det sedan med denna arbetstid?

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Jo, det står i paragraf 4: »— — — arbetstid, som i regel skall tillämpas under den mörkare delen af året, hvilken arbetstid i allmänhet må sättas till 52 timmar i veckan under fyra månader och 46 timmar för två månader af året, för så vidt icke för arbete i norra Sverige mörker nödvändiggör ytterligare afkortning af arbetstiden» etc. och »vid arbete i skift skall vid tvåskiftsgång arbetstiden vara under såväl dagskift som nattsift 9 timmar med undantag för helgfri lördag, då dagskiftets längd afkortas till 7 timmar.»

Det är dock något annat, detta, då man afsprutar ner till 52 timmar i veckan under 4 månader och 46 timmar under två månader af året, än, som det förut hette, 10 timmar.

Nu kan det visserligen förklaras så, att detta var under den ljusare delen af året. Men när dessa 10 timmar i höstas proklamerades af järnvägsstyrelsen, förklarade arbetscheferna, att nu skulle arbetarna godkänna detta och utan vidare arbeta tio timmar. Om arbetscheferna missuppfattat järnvägsstyrelsens order, det vet icke jag, men de kräde i alla fall tio timmars arbete på inlandsbanan. Då sade arbetarna nej.

Dessa fakta kommer man icke ifrån. De finnas skrifna och tryckta och kunna ej bortdiskuteras.

Jag öfvergår så till frågan om det kollektiva aftalet. (Jag sade icke så, utan kollektiv *uppgörelse*, men det kan ju icke spela någon afsevärdt stor roll). Hur var det, när man först underhandlade i höstas?

Jo, det var så, att först skulle man öfverlägga om arbetsvillkoren, och sedan skulle järnvägsstyrelsen afgöra saken och utsända förordning. Men den prislista, som nu är uppgjord, är undertecknad på följande sätt: Stockholm den 8 mars 1909. För kungl. järnvägsstyrelsen: F. W. H. Pegelow. Hj. Fogelmarck. E. R. L. Smitt. Svenska Grof- och Fabriksarbetareförbundet: C. J. Söder. Svenska Järnvägsbyggnadsarbetarfackförbundet: Fredr. Aarnsæth samt för dess sektioner vid statens järnvägsbyggnader: och så följer en massa namn.

Det måste vara en underlig förordning detta, en förordning, som vi enligt vanligt språkbruk kalla en *kollektiv öfverenskommelse*.

I fråga om möjligheten för arbetarna att gå med på att afsäga sig strejkrätten, så var just en öfverenskommelse om aftaltidens längd nödvändig, och den blef träffad, äfven den kollektivt: »Denna prislista skall gälla från och med den 8 mars 1909 till och med den 8 mars 1912.» Och det tillägges: »Sker ej senast inom tre månader före giltighetstidens utgång skriftlig uppsägning af prislistan, anses densammas giltighetstid förlängd med ett år för hvarje gång.»

Nu spelar det emellertid för mig och äfven för arbetarna ingen roll, huru man kallar det, antingen kollektiv öfverenskommelse eller något annat.

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Det nämndes, att det fins personliga kontrakt vid sidan däraf. Ja, därmed förhåller det sig precis så som med de öfverenskomelser, som äro träffade med Stockholms stad. Det inryckes i kollektivaftalet ett formulär till personliga kontrakt, men detta får icke innehålla några andra bestämmelser än dem, som finnas i den kollektiva öfverenskommelsen, och när man säger upp öfverenskomelsen, säger man därigenom också upp de enskilda personliga kontrakten. Det är alldeles likgiltigt hvad man kallar det för. Hufvudsaken är, att arbetarna fått en garanti, på hvilken de fått underskrift, och som de själfva fått vara med om att uppgöra, besluta om och underskrifva. Så är det med den saken.

Jag skulle så säga några ord äfven i själfva sakfrågan.

Herr Svensson i Skyllberg förmenade, att vi hade ett visst ansvar, hvilka manat arbetarna från det idylliska landet till den osäkra industrien. Men hur kan herr Svensson begära, att vi skulle varna arbetarne och säga: »tag icke arbete inom industrien, ty det är farligt» — just när industrien behöfver arbetare? Då skulle man strax säga på industribåll: nu börja socialisterna afstänga industrien och beställningarna gå till utlandet; arbetartidningarna mana arbetarne att icke taga sysselsättning i industrien. En sådan taktik, som herr Svensson förordat, går helt enkelt icke; en hvar förstår, att den är omöjlig.

Hvad som syndats mot arbetsgifvarne har förut berörts. Hvad man syndat mot arbetarne har fått sin belysning genom händelserna å Trolle-Ljungby, ett af de största fideikommissen i Skåne. Ja, fråga arbetarne, fråga de vräkt småbrukarne, hvad de tycka om den historien!

Herr civilministern säger, att det icke kunnat göras något mera än som blifvit gjordt, och jag är den förste att erkänna värdet af hans arbete — jag har förut varit i tillfälle att göra det, innan jag gjort det här i Riksdagen — då han tagit initiativ till undersökning af arbetslösheten. Men frågan gäller *mera, det gäller att skaffa hjälp för dagen till de människor, som svältat*. Det hade nog icke varit omöjligt enligt min mening att ha förfarit som i andra länder, att exempelvis hafva ställt de mycket omtalade resebidragen till arbetarnes förfogande. Det hade erfordrats några tusental kronor inalles, en tiokrona till den och den arbetaren, men den tiokronan var dock alldeles nödvändig, och det hade, såvidt jag förstår, varit lätt för regeringen, som rör sig med en så stor budget, att utanordna erforderligt belopp. Vidare är det ett faktum, att en del kommuner behöfva bygga skolhus och annat, men att de icke kunna göra det, därför att de sakna penningar. Är det då omöjligt att ställa medel till dessa kommuners förfogande för utförande af sådana arbeten? De kunna naturligtvis icke upptaga vanliga lån med rådande dryga räntor, men icke vore det omöjligt att förmedla billiga lån, så att kommunerna kunde upptaga arbetet omedelbart. Jag vill icke vidare ingå på frågan om direkta ekonomiska understöd. Jag

har endast velat betona, att vid framtida ofrivillig arbetslöshet *de där af träffade måste understödjas direkt med penningar i vissa fall.* De kunna eljest icke reda sig och arbetarnes egen understödsförmåga räcker icke till.

Besvarande af interpellation.
(Forts.)

Friherre Palmstierna: Herr talman! Jag skall be att helt kort få rätta några af de uppgifter herr civilministern lämnade. Sedan år 1906, då vänsterregeringen i statsverkspropositionen upptog 15,000 kronor till arbetsförmedlingsanstalterna, har detta anslag icke blifvit höjdt, utan går ut till samma belopp och afser att täcka utgifter för porto och telefon och sådant arbete, som för statens statistiska uppgifter är erforderligt. Ett särskildt anslag till länsanstalterna finnes icke och står icke heller upptaget i årets statsverksproposition.

Vidare har herr civilministern framhållit, att han egentligen icke hade reda på något lyckosamt system i denna sak. Jag ber då att få i detta afseende hänvisa till våra grannländer, Danmark och Norge, och antagligen står detta omnämndt i den promemoria, som efter hvad jag förut framhållit lär finnas inom civildepartementet, och jag tillät mig påpeka det synnerligen vackra initiativ greve Hamilton tog under 90-talet. Det hade säkerligen varit vällyckadt, om detta initiativ fortsatts och framförts, i synnerhet som flera påstötningar gifvits i den vägen.

Så framhöll herr civilministern, att han på grund af Andra Kammarens afslag icke skulle vilja framlägga något förslag för kammaren. Men häromdagen framlade han på regeringens vägnar en proposition i kronofogdefrågan, hvori regeringen förut har fått bakslag. Skulle icke regeringen äfven i nu föreliggande fråga kunnat så att säga trotsa Andra Kammaren? Säkerligen skulle under nu rådande tid det vunnit mycket stort gillande och sympati, om regeringen kommit med ett förslag. Jag ber att få säga såsom min djupt kända öfvertygelse, att, när landsnöd råder, vi borde haft rätt att vänta större initiativ från regeringen i den här saken.

Greve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Den nu rådande arbetslösheten i våra städer torde icke uteslutande kunna tillskrifvas så att säga händelser för dagen och den senaste ekonomiska krisen, utan torde härröra från misstag, begångna årtal tillbaka. Riksdagen kan måhända äfven ha någon del i densamma. Ty då det gäller anslag för att understödja vår handel och våra näringar, äfven om beloppen äro aldrig så små, då prutar man, men när det gäller miljoner för improduktiva saker — jag vill icke nu ingå på frågan, huruvida de äro nödvändiga eller icke — då, mina herrar, tvekar man icke att låta penningarna rulla.

Jag har icke begärt ordet för att beröra denna fråga, utan jag har blifvit uppkallad af herr civilministern. Han adresserade nämligen några ord till oss jordbrukare och erinrade om, att arbetslös-

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

het råder endast i städerna, men att det däremot på landsbygden var brist på arbetskraft, och det veta vi ju alla, att så är förhållandet. Det är också sorgligt för vårt land i ekonomiskt hänseende, att man nödgas med improduktivt arbete afhjälpa arbetslösheten i städerna, medan vårt jordbruk på grund af bristande arbetskrafter icke kan intensivt bedrivas och stora sträckor kalmark icke kunna planteras af brist på armar. Om man söker anledningen härtill, tror jag, att man kan få svaret i en liten bok, som blott för några dagar sedan blef till oss utdelad. Det står i densamma, att under de senaste fem åren — längre går icke statistiken, det är nämligen ett utdrag ur Sveriges officiella statistik — genom affolkningen å landsbygden denna somliga år beröfvats ända till 30,000 af sina yngre krafter. Det är tydligt, att arbetarne i städerna måste röna menlig inverkan af denna tädan, som de måste upptaga med landt-arbetarne.

Nu säger herr civilministern, att vi skola föra tillbaka arbetarne till landsbygden. Det går icke på en gång, herr civilminister! De arbetare, som äro vana vid industriarbete, äro icke alltid lämpliga att använda i jordbruket, som äfven det behöfver sina fack-arbetare, och de förhållanden, som de lefvat under i städerna, ha gjort, att de icke alltid finna sig i att komma tillbaka till landsbygden.

Hvad är nu anledningen till att de flytta ifrån landet? Jo, det är de dåliga förhållanden, som där existera. Man skall icke klandra arbetarne för att de gå dit, där de få mest betaldt för sitt arbete, ty vi jordbrukare göra på samma sätt, då vi sälja våra varor, där vi få bäst betaldt. Anledningen till de rådande missförhållandena på landsbygden är, att man försummat modernäringen de senare åren. Jag begär icke för den några undantagslagar, men jag begär med afseende på beskattningen full rättvisa och jämnhet däri. Jag vet uog, att Ni säga, att jag rört vid den strängen förut. Ja, jag kommer att spela på den strängen, tills vi få rättvisa. Jag hade väntat, att herr civilministern i dag skulle sagt: vi skola försöka draga folket tillbaka till landsbygden genom att ställa det bättre för dem där, så att arbetarne kunna bärga sig och så att jordbrukarne kunna betala sina arbetare mera och erbjuda dem villkor, som äro dragliga. Jag hade väntat, att herr civilministern skulle sagt: vi skola försöka utreda landsbygdens lifsfråga, skattefrågan. Men vi fingo icke höra något sådant. Vi skulle varit tacksammare att få höra sådana ord än dem herr civilministern nu adresserade till oss.

I stället har det en gång från regeringshåll sagts oss, att denna fråga, denna landsbygdens lifsfråga, tillhör en aflägsen framtid, och att vi i stället skulle få några palliativ, en jordvärdestegringsskatt samt en skogsaccis, som drabbar 2 procent af inkomsten. Men landtmannen kanske får betala 30 procent, och inom de fattigare kommunerna, därifrån utvandringen sker till städerna, där finnes icke någon jordvärdestegringsskatt att uttaga, utan där går jorden snarare tillbaka i värde.

Jag har med detta endast velat uttala mitt beklagande, att, när herr civilministern ville säga några vackra ord till landtmännen, dessa ord icke inneburo något faktiskt att tala om, något, som skänkte oss förhoppning om att i en framtid blifva i tillfälle återbörda arbetarne till oss genom att kunna bereda dem bättre villkor.

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Endast några få ord med anledning af det yttrande, som herr Söderberg i Stockholm velat tillägga mig. Han ville låta påskina, det jag skulle sagt, att orsaken till arbetslösheten vore, till stor del åtminstone, att arbetsgifvarne nu ville taga revanche. Nej, det har jag icke sagt, det skulle vara orimligt af mig att säga så. Ty förvisso skulle flertalet af de svenska arbetsgifvarne intet högre önska än att, äfven om det vore förenadt med åtskilliga uppoffringar, hålla sina verkstäder i gång och gifva sina arbetare full sysselsättning. Men hvad jag sade var, att vi icke komma in i normala arbetsförhållanden, förrän de svenska arbetsgifvarne kunna med tillförsikt och förtröstan se framtiden an, och det kunna de icke, så länge de icke ha att räkna på ett rättvist bedömande från fackföreningarnas ledare. Så länge de äro utsatta för allt detta hat och all den bitterhet, som under de senaste åren kommit dem till del, så länge draga de sig också för att sätta nya företag i gång, de känna oro och fruktan för framtiden. Får man bort denna, jag måste säga helt naturliga, misstämning, som bemäktigat sig dem, och kunna de våga hoppas på ett rättvist bedömande, då återkomma vi så småningom till normala förhållanden och arbetsmarknaden förbättras.

Herr Söderberg sade också, att vårt land skulle vara så rikt. Ja, vi känna ju alla, att landet har stora naturliga resurser, och vi veta, att en och annan näring bär sig tämligen bra. Men jag påstår, att näppeligen någonsin, åtminstone icke på länge, har svenska industrien i allmänhet varit i ett mera kritiskt läge än den nu är. Då bör väl enhvar af oss göra hvad han kan för att mildra följderna af denna kris och söka åstadkomma, att de oundvikliga skiljaktigheterna i uppfattningen mellan arbetsgifvare och arbetare bli bedömda på ett korrekt och rättfärdigt sätt.

Herr Persson i Stockholm sade, att jag icke kunde begära, att fackföreningarnas ledare skulle varna landtarbetarebefolkningen för att begifva sig in till städerna. Nej, så sade jag icke heller. Något sådant kunde jag icke begära, men väl att dessa ledare uppmana arbetarne att icke tanklöst lämna sin trygga tillvaro på landsbygden och begifva sig in till industriplatserna med deras ovissa förhållanden, endast därför att någon tillfällig och skenbar förbättring i lönevillkoren där kan bjudas dem.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att kasta mig in i den tvist, som råder mellan regeringen och interpellanten. Jag har endast begärt ordet med anledning af

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

ett par yttranden från en stockholmsrepresentant. Han nämnde för det första, att arbetarne i städerna icke kunna på några villkor flytta ut till landsbygden, därför att de icke äro vana vid det arbete, som där förekommer. För några dagar sedan träffade jag här i Stockholm en flicka, som haft plats som tjänarinna i Amerika. Hon berättade, att i den familj, där hon hade tjänst, var man en gång på våren sysselsatt med rengöring. Då kom det en mausperson, som bad att få hjälpa till med rengöringen. Man frågade honom, hvad han var för en person och hvad han hade sysselsatt sig med förut, eftersom han ville åtaga sig sådant arbete som att hjälpa kvinnor med rengöring inom hus. Då svarade han, att han var ingenjör, men nu stod utan arbete, och att han därför var glad, om han kunde få något arbete med att hjälpa dessa kvinnor med rengöring. Jag tror för min del, att om våra unge män komme till Amerika en tid, skulle de ha mycket att lära sig där. Där skulle de få se, att de icke ovillkorligen på den plats, där de sitta och bo, alltid kunna räkna på att få sådant arbete, som de äro vana vid. När folk i Amerika bli utan arbete, vända de sig åt olika håll och höra efter, hvilket arbete de kunna få, och de taga emot det arbete, som bjudes, intill dess de kunna få något bättre. På detta sätt minskas arbetslöshetens skadliga verkan.

Samma ärade talare nämnde vidare, att på landsbygden bjuder man arbetarna endast 2 kronor 50 öre om dagen, och det är en så liten dagspenning, att det är alldeles orimligt att begära, att de skola arbeta för en sådan ringa ersättning. Huru vet den ärade talaren, att 2 kronor 50 öre om dagen är för litet på landsbygden? Det förhåller sig ju så, att arbetsprodukten skall betala det därpå nedlagda arbetet. Om icke arbetsprodukten kan betala arbetet, då är det omöjligt att lega arbetare och fortsätta arbetet. Ty icke ha jordbrukarne t. ex. så stora kapital, att de kunna taga af dem och lämna arbetarne deras lön, om de icke få så stor afkastning af arbetsprodukten, att de därmed kunna betala arbetet. Jag tror således, att det är nödvändigt, att arbetare och arbetsgifvare närma sig litet mera till hvarandra och söka komma till insikt därom, att de ha en gemensam sak att förfäkta, ett gemensamt mål att eftersträfvä, nämligen att ordna arbetet så, att de kunna få afsättning för dess produkter. Ty produkten skall betala räntan på det nedlagda kapitalet, och ur produkten skall äfven utgå arbetarnes lön. Och om icke arbetsprodukten är tillräcklig härför, då går det icke längre att tvinga sig till högre dagspenning och högre arbetslön af arbetsgifvarne, som icke ha något att betala med. Det är ju alldeles omöjligt.

Jag skulle vilja hemställa till den ärade representant på stockholmsbanken, som ansåg dessa 2 kronor 50 öre utgöra en så liten betalning, att han ville inköpa en egendom på landet, lega arbetare för dess skötsel och gifva dem 2 kronor 50 öre om dagen. Jag skall gratulera honom, om han får något öfver för egen räk-

ning på det arbete och det kapital, som han nedlagt i denna egen-
dom. — Det var en annan representant, som för en liten stund
sedan talade ungefär i samma riktning. Han klagade öfver, att det
var omöjligt att betala arbetarne högre lön, därför att det före-
kommer för stora skatter på landsbygden. När man vänder sig till
arbetarhåll, säges det, att man betalar för liten dagspenning på
landsbygden, och man framhåller tillika, att förhållandena skulle
kunna hjälpas upp, därigenom att man höjde jordskatten, ty i sådant
fall skulle arbetarne kunna få högre dagspenning. Jag tager för all-
deles gifvet, att herrarna skola gifva mig rätt däri, att man måste ha
något begrepp om dessa förhållanden, innan man yttrar sig om dem.
Jag skulle därför vilja säga till dessa herrar representanter: ni skola
själfva försöka skaffa eder det stora kapital, som behöfs för att få
en industri till stånd, och sedan ni fått denna industri till stånd,
skola ni betala edra arbetare mer än hvad som betalas i andra indu-
strier. Därigenom kunna ni bevisa, att det betalas för litet i arbets-
lön för närvarande. Men att blott påstå, att det betalas för litet,
utan att prestera något bevis för, att arbetsgifvarna verkligen kunna
bära de kostnader, som äro förbundna med en högre arbetslön, det
är oförståndigt och länder icke till nytta vare sig för arbetarna eller
arbetsgifvarna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om, att förlidet år, sedan
Riksdagen afslutats, proklamerades strejk inom vissa yrken öfver
hela landet och i synnerhet inom byggnadsfacket här i Stockholm,
därför att arbetslönerna voro för låga. Hvad inträffade då? Jo,
det inträffade, att de, af hvilka man fordrade utbetalning af dessa
höjda arbetslöner, hade ingenting att höja dem med. Följden blef,
att arbetarna fingo gå halva sommaren och kanske längre utan att
tjäna ett enda öre, och sedan måste de gå tillbaka till arbetet för
samma aflöning som förut. Tro herrarna, att dessa arbetare under
hela sin kommande arbetstid kunna tjäna in de kapital, som gingo
förlorade för dem genom denna strejk, om de också sedan fingo ett
öre mer i timmen, än de hade förut?

Jag känner många på landsbygden, som arbeta för 2 kronor,
ja, t. o. m. för 1 krona 50 öre om dagen, och de reda sig lika bra
på denna lön som arbetarna i Stockholm, hvilka kanske ha 8 à 10
kronor om dagen. Jag har velat nämna detta, därför att jag anser,
att, när man säger, att arbetslönerna äro för låga, man bör ha känne-
dom om, under hvilka förhållanden arbetarna på landsbygden lefva
och hvilka små utgifter de ha i jämförelse med de utgifter, som
arbetarna i städerna få vidkännas.

Jag förstår nog mycket väl, att herrarna efter detta skola
betrakta mig såsom en fiende till arbetarna. Men en dylik beskyll-
ning skall jag be att få tillbakavisa. Jag har sysslat med kropps-
arbete i hela min tid, men nu är jag så långt kommen till åren,
att jag icke kan mycket sysselsätta mig därmed. Jag vet emellertid
mycket väl, hvad en arbetare behöfver för sitt lifsuppehälle. Jag

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

unnar honom hvad han kan få, ty ingen har fått för mycket ännu. Men jag anser, att vi här böra fästa afseende vid hvad jag förut påpekat, nämligen att det är arbetsprodukten, som ytterst skall betala arbetet. Det finner man också, om man gifver akt på förhållandena med fästadt afseende vid de löneförhöjningar, som arbetarna tilltvingat sig. Så har man t. ex. sett, att när bageriarbetarna tvingade sig till högre lön, så hade bagarne icke något att betala denna förhöjning med, utan de måste skaffa sig ersättning därför af dem, som konsumera deras produkter. Och så ha brödpriserna blifvit höjda. På samma sätt är det öfverallt här i Stockholm. När man häromåret i rätt afsevärd grad höjde arbetslönerna t. ex. vid husbyggen, ökade byggmästarne å sin sida på hyrorna och togo sålunda igen sina ökade utgifter af hyresgästerna. Detta visar enligt mitt förmenande, att de, som skola betala de högre arbetslönerna, äro tvungna att söka hålla sig skadeslösa på annat sätt, och då finnes det icke någon annan utväg än att skaffa sig ersättning genom höjda pris på de arbetsprodukter, som frambringas. Det är dessa arbetsprodukter, som skola betala dels kostnaden för arbetet och dels ränta å det nedlagda kapitalet.

Jag ber att än en gång få uttala den önskan, att arbetare och arbetsgifvare måtte närma sig hvarandra litet mera, än de hittills gjort. Som det nu är, säger den ena parten: jag vill ha påökning på min dagspenning, och den andra svarar: det får du icke. Jag tror, att om arbetsgifvarna ville låta arbetarna förstå, huru stora inkomster arbetsgifvarna måste ha för att få det hela att gå ihop, så att arbetarna få klart för sig, att arbetsgifvarna icke ha så mycket att betala med, som man tror, då skulle tvisterna mellan arbetare och arbetsgifvare lättare kunna afgöras än under nuvarande förhållanden.

Jag skall icke vidare yttra mig i denna sak, men jag har ansett mig skyldig att nämna, hvad jag nu sagt.

Herr Jespersen: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att bemöta en insinuation, som den ärade interpellanten framkastat mot de skånska landtbrukarna och betodlarna. Jag hade väntat, att svaret på denna insinuation skulle komma från skånska betodlareföreningens ordförande, herr greve Hamilton, då han nyss hade ordet. Men då han tycktes helt och hållet vilja röra sig på ett högre plan och icke hålla sig så nära jorden, som nödvändigt är, då det är fråga om dessa förhållanden angående betodlingen m. m. dylikt, skall jag be att få yttra några ord.

Den ärade interpellanten påvisade, att det i dessa dagar pågår en import af galiziska eller polska arbetare trots den arbetslöshet, som nu råder, och han antog, att detta skulle bero därpå, att de skånska landtbrukarna hade nedsatt arbetslönerna. Sådant var innehållet i hans uttalande, såvidt jag fattade honom rätt. Jag vågar påstå, att detta är alldeles oriktigt. Jag kan försäkra, att ingen

skånsk betodlare försökt nedsätta arbetslönerna för detta slags arbete. Men det oaktadt finnes det ingen möjlighet att få arbetare i tillräcklig mängd för betodlingen i Skåne. Antingen måste man således gripa till den utväg, som man begagnat sig af, d. v. s. använda utländska arbetskrafter, eller också måste man lägga ned sockerbetsodlingen på många ställen. Ty att få tillräckligt antal arbetare för sockerbetsodlingen utan att tillgripa utländska arbetskrafter har visat sig vara alldeles omöjligt, äfven om man ville betala rätt mycket mera än hvad som nu betalas. Men äfven under nuvarande förhållanden tror jag icke, att arbetarna skola kunna bestrida, att de ha en god dagaflöning för detta arbete. Jag tror, att de, som nu arbeta på betfälten, kunna förtjäna bra, om de vilja sköta sig på ett ordentligt sätt. Den dagspenning, som därvidlag utbetalas, kan fullt jämföras med den dagspenning, arbetarna i städerna ha.

Under fjolåret förekom det på ett och annat ställe, då arbetslösheten började inträda, att en och annan industriarbetare och möjligen äfven stadsarbetare gaf sig ut på betfälten för att arbeta där på hösten med upptagning af betor. Detta är ett arbete, som jag försäkrar, att hvilken industriarbetare och hvilken stadsarbetare som helst kan utföra, äfven om han förut haft vare sig det ena eller andra industriella arbetet såsom sitt vanliga lefvebröd. Men det är ju alldeles tydligt, att en nybörjare på betfältet icke kan under de första dagarna förtjäna lika mycket, som han gjorde i sin föregående sysselsättning. Ty *någon* vana fordras det ju alltid. Men om arbetarna vilja med ihärdighet hålla på med sitt arbete på betfälten, skall det nog visa sig, att ett sådant arbete kan af hvem som helst utföras med god förtjänst. Men jag vågar också säga, att det är högst få af arbetarna, som velat antaga detta arbete, äfven om arbetsförmedlingarna på allt sätt försökt att få dem att göra detta.

Jag har velat yttra dessa ord endast för att gendrifva det påstående, att de skånska hvitbetsodlarna skulle ha någon särskildt stor lust att taga in utländska arbetare. Jag vågar försäkra, att hvarje betodlare mycket hellre vill använda svenska arbetare, om det är möjligt att uppdrifva sådana, än att taga in utländska arbetare. Men då detta icke låter sig göra och man sålunda står i valet mellan å ena sidan att lägga ned betodlingen på ett och annat ställe och å den andra att låta hvitbetsupptagningen försiggå med tillhjälp af utländska arbetskrafter, då har man i valet mellan dessa möjligheter tagit det steg, som här klandrats, nämligen att importera utländska arbetskrafter. Jag tycker, att det under sådana förhållanden icke är mycket att klaga öfver och ej heller kan finnas något skäl att beskylla de skånska landtbrukarna för någon illojalitet.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Den ärade representanten på värmlandsbänken har här fäst sig ganska

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

mycket vid ett yttrande, som fälldes af stockholmsrepresentanten herr Persson, och han påpekade därvid, att arbetarne på landsbygden blifvit bjudna 2 kronor och 25 öre om dagen, men att de icke ville arbeta för detta pris. Nu är jag icke ifrån Skåne, och följaktligen kan det synas olämpligt, att jag inlåter mig på denna sak; men då jag nu eu gång kommit fram till denna plats, skall jag be att få beriktiga detta påstående i någon mån.

Det stod en intervju för några dagar sedan i — om jag minnes rätt — Dagens Nyheter rörande denna sak; och är den intervjuen icke oriktig, så äro heller icke de uppgifter jag här kommer att lämna oriktiga. Det var emellertid en intervju med föreståndaren för arbetsförmedlingsanstalten i Malmö. Denna intervju innehöll, att de skånska arbetarne blifvit bjudna 2 kronor och 25 öre i stället för såsom förut 2 kronor och 75 öre. Arbetarna voro obenägna att mottaga arbetet på sådana villkor med hänsyn till att det endast var en kort period på våren och hösten, som arbetet påginge, under det att de hade ingenting om sommaren. Detta under förutsättning, som nämndt, att intervjuens innehåll är riktigt. Förhållandet var således ett annat, än om de påstått, att lönen, kronor 2: 25, skulle varit för liten för stadigvarande arbete hela året om. När så är förhållandet, kan väl ingen förvåna sig öfver, om jag delar den uppfattningen, att denna arbetslön var alldeles för liten. Arbetarne hade gått och svält hela vintern, och sedan kanske de kunnat få en à två månaders arbete för 2: 25 kronor om dagen på våren för att kanske återigen få gå arbetslösa under en stor del af sommaren.

Men jag har icke begärt ordet blott för att påpeka denna sak, utan det var med anledning af att herr Jansson i Krakerud i år liksom i fjol talade om jordvärdestegringsskatten. Jag vet nu icke, om det är han eller jag, som icke begriper den här saken, men jag uppfattar den i alla fall på ett annat sätt än han. Jag har åtminstone tänkt mig, att när vi kräfva jordvärdestegringsskatt, så sker det icke för att öfver höfvan beskatta de små jordbruken i Värmland och Dalarne och annorstädes, utan vi ha tänkt oss, att skatten, såsom rättvist är, skulle drabba de fastigheter, som erhållit en större värdestegring, oaktadt ägarne på den icke nedlagt något särskildt arbete därför. Det stod eu notis i tidningspressen för icke länge sedan, att Stockholms stad köpt eu egendom i Bromma för 300,000 kronor, hvilken förut kostat 60,000 kronor och då var upptaxerad till 60,000 kronor. Det är alldeles tydligt, att dess ägare icke på densamma kunde ha nedlagt så kolossalt mycket arbete, att detta kunnat öka priset med 240,000 kronor. Nej, denna värdestegring hade åstadkommits genom Stockholms stads innevänares och hela Sveriges innebyggares samfällida arbete. Jag tycker då, att det vore riktigt, att samhället finge litet med af denna jordvärdestegring. Detta blir någonting helt annat än det herr Jansson i Krakerud ville förebrå oss. Jag för min del har icke velat vara med om att öfver höfvan och starkare än den kan bära beskatta sådan jord, som verkligen

brukas och hvilken icke genom inverkan af yttre omständigheter erhåller ett särskildt värde utöfver det, som genom det därå nedlagda arbetet åstadkommes. Men jag vill vara med om att det allmänna, som gifvit upphof till värdestegringen, också skall få någon del däraf.

Herr Jansson i Krakerud har talat om, att arbetarne skola betalas med den produkt, som genom deras arbete frambragts. Man säger till oss industriarbetare, att vi icke skola lägga oss i hvad man på landet gör och låter, och att vi icke skola försöka lära landtbrukarne att sköta sin jord och sina ladugårdar. Det är således mycket farligt att säga något om den saken. Men jag vågar dock påstå, att det finnes trakter i vårt land, där jordbruket och ladugårdsskötseln icke nått en sådan utveckling, som önskligt vore. Jag träffade nyligen en framstående landtbrukare, och han berättade då, att han nedlagt ett intensivt arbete för att få en kontrollförening till stånd, men han lyckades blott få en par tre landtbrukare med sig i den föreningen. Men genom denna kontrollförenings arbete lyckades man dock under loppet af några få år drifva upp mjölkproduktionen från 2,100 till 3,100 liter per ko. Trots detta var det ingen möjlighet att få bönderna på platsen med i föreningen.

Vidare föreslog samme landtbrukare, att man skulle bygga ett andelsmejeri. Men då fanns det ingen, som hade någon mjölk att sälja. Bönderna bara klaga öfver att deras ekonomi icke går ihop. Jag har velat framhålla detta för att visa, att det icke är *ens* fel att två träta, utan att felet ligger äfven på den andra sidan, icke enbart på arbetarnes sida.

Sedan skall jag såsom industriarbetare be att få något fästa mig vid det af herr Jansson gjorda påståendet, att när arbetslöshet inträder, skola industriarbetarne ge sig ut på landet. Ja, det är nog mycket vackert sagdt och tänkt, och den bild, som samme talare framställde om ingenjören, som i Amerika sysselsatte sig med rengöring inomhus, var ju också mycket vacker. Men jag undrar dock, om herr Jansson i Krakerud skulle vilja ha en målare från Stockholm eller en murare från Malmö att plöja eller en svarfvare från Grängesberg att slå hö om sommaren. Det tror jag dock han betackar sig för. Ty när nu så är, att vi blifvit specialiserade och inbuntade och lagda i hyllor och fack, den ene lär ett, den andre ett annat, då tror jag det är bäst att vi hålla oss kvar där vi äro. Jag tror för öfrigt, att nu i vinter ha icke bönderna vare sig i Värmland, Dalarne eller Skåne haft något behof af arbetare, och därför hade man nog i vinter fått känna på arbetslöshet, äfven om arbetarne gått ifrån städerna ut till landsbygden. Därmed har jag icke sagt, att man icke i *någon* mån skulle kunna minska arbetslösheten med anlitan af denna utväg, men det är dock blott ett palliativ och en småsak. Ty största delen af arbetslösheten kan naturligtvis icke afhjälpas därmed att några arbetare från de större

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

platserna komma ut på landsbygden. I allmänhet förmå dessa arbetare icke att till belåtenhet utföra det arbete, som där bjudes dem.

Grefve Hamilton: Af en kamrat på skånebänken har jag fått uppbära klander därför, att jag icke tagit betodlarne i för svar med anledning af de förebräelser, som riktades mot dem af herr Persson i Stockholm. Men jag vill då säga min ärade kamrat, att betodlareföreningen hittills icke haft något att göra med importen af galizier. Ty denna förening är endast en organisation, som har till ändamål att bevaka jordbrukarnes intressen gentemot sockerbruken, som voro på väg att fullkomligt undertrycka dem. Denna förening har däremot icke det ringaste att göra med arbetareförhållanden och således icke med importen af galizier.

Jag ansåg därför, att det var mycket lämpligare, att han själf besvarade frågan. Ty i min ort finnes icke någon import af galizier, åtminstone icke något att tala om. Jag saknar således erfarenhet på detta område, men det torde han i stället hafva.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af att den föregående talaren till mig framställde några frågor, t. ex. om vi ville ta en målare eller en murare till arbete under höbärgningen eller till annat landtbruksarbete. Ja, ibland har verkligen något liknande händt. Så t. ex. hade jag förliden sommar en målare, som hjälpte till att måla uthusen; han var arbetslös och hade därför gifvit sig ut på landsbygden för att söka arbete. Jag känner vidare en murare, som har en egendom, hvilken han sköter, då han icke är sysselsatt i sitt egentliga yrke. Dessutom skall jag be att få nämna, att en af mina grannar fick en student till hjälp — han var för öfrigt dansk — och denna student arbetade rätt duktigt hela sommaren. Eftersom han var student, kan man väl förutsätta, att han icke var så synnerligen van vid grofarbete, åtminstone icke mer än t. ex. en målare. När en person med icke större vana än han kunde utföra ett sådant arbete, då borde väl också dessa stadsarbetare, när de äro arbetslösa, kunna sysselsätta sig med jordbruksarbete.

Medan jag har ordet, skall jag be att få omnämna ett särskildt förhållande med afseende fäst å arbetslönen. Vi ha där hemma en liten torfströfabrik, och till det arbete, som där förekommer, lega vi arbetare. Ty vi ha icke tid att sysselsätta oss med arbetet där under sommaren, då man har annat att göra vid jordbruket. Detta gör, att vi, som sagdt, få lega arbetare, dels sådana som äro bosatta i kommunen och dels sådana lösa arbetare, som komma till, därför att de sakna arbete. Icke förliden sommar, utan året förut visade det sig, att det var så godt som omöjligt att få arbetare vid denna fabrik, därför att de ansågo, att de där fingo för litet betaldt. De arbetade där några dagar, men så sad de, att för en sådan dagspenning ville de icke arbeta, och därmed gingo de sin väg. I

*Besvarande
af interpellation.
(Forts.)*

alla fall fingo vi så mycket arbete utfördt, att torfladorna blefvo fyllda, och sedan sålde vi af förrådet under vintern. Men affären gick icke bättre, än att det bolag, som äger fabriken, befanns ha gjort en förlust på 300 kronor. Bolaget förtjänade således icke ett öre, men ändock voro dessa arbetare alldeles vissa på att detta bolag var en blodsugare, som gaf dem för litet betaldt för deras arbete.

Det är med fäst afseende å sådana omständigheter, som jag uttalat den önskan, att man skulle söka sätta sig in i verkliga förhållandet och betänka, att den omständigheten, huruvida en arbetare får för litet betaldt eller tillräckligt betaldt, beror däraf huru mycket betaldt man får för arbetsprodukten. Man skall icke betrakta arbetsgifvarne såsom de där vore innehafvare af stora kapital, som de kunna ta utaf huru mycket som helst och betala sina arbetare; ty det är oftast icke förhållandet. Kapitalisterna sätta in sina pengar på banken, men de, som vilja drifva fram ett företag, de få i de flesta fall låna erforderligt kapital. Jag har härmed icke sagt, att alla arbetsgifvare betala sina arbetare tillräckligt. Det tror jag visst icke alltid är förhållandet. Men när man kommer och påstår, att arbetslönerna äro för låga, då skall man också bevisa, att arbetsgifvarne få så mycket betaldt för sina produkter, att de kunna betala högre löner åt arbetarne.

Herr Persson i Stockholm: Blott ett par ord till den föregående ärade talaren. Han utgick ifrån det betraktelsesättet, att arbetarne äro en vara. Men det är väl dock så, att arbetaren är en lefvande människa, som har ett visst existensminimibehof, hvilket icke kan undertryckas. Det går icke an att resonera så, som han gjorde, och säga, att man skall ta' reda på hvad den ene och den andra arbetsgifvaren förtjänar på sitt verk och hvad produkten är värd för att sedan bestämma lönerna därefter. Det är ett alldeles grundfalskt betraktelsesätt. I öfrigt skulle det vara intressant att gå in på denna lärosats, som redan diskuterades så mycket på Adam Smiths tid, och något utreda frågan om arbetslönen ur national-ekonomisk synpunkt. Tiden tillåter emellertid icke detta, men kanske vi kunna komma in på denna fråga vid ett kommande tillfälle.

Herr Jansson i Krakerud menade, att man skall lära sig begripa en sak, innan man resoner om den. Men i sitt föregående anförande talade han om, att arbetarna här i Stockholm förra året strejkade för att få högre lön. Här tycks dock den ärade talaren ha talat om saker, som han icke kände till, ty förhållandet är, att arbetarne här strejkade icke därför, utan det var för att *förhindra en löne-nedsättning*. Jag har velat få denna rättelse antecknad till kammarrens protokoll.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Blott ytterligare ett par ord till herr Jansson i Krakerud, innan klubban faller.

Besvarande
af interpellation.
(Forts.)

Uti sin framställning om hvad produkten blir värd och hvad näringar och industrier kunna gifva i afkastning samt arbetslönernas motsatsförhållande därtill, under allt detta vidrörde han icke med ett ord spekulationsvinsten — jag vet icke, om det hos honom berodde på bristande uppfattning och bristande begrepp om dessa saker, såsom han öfrebrår oss. När aktier jobbas upp, när tomter jobbas upp och större kapital nedläggas i desamma, får man dock taga med i beräkningen, att detta på konstladt sätt hopade kapital fordrar sin afkastning, och det är detta, som handel, näringar och industrier många gånger icke förmå bära. Men detta får dock icke gå ut öfver *arbetslönerna*.

§ 5.

Följande nya motioner afgåfvos, nämligen af:

herr *Forsberg*, n:o 228, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 33, 35 och 37 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom m. m.; och

herr vice talmannen *Staaff m. fl.*, n:o 229, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egna-hemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Ifrågavarande motioner blefvo på begäran lagda på bordet.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,2 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdadt anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.